

ROKMŪZIKAI VELTĪTĀS PUBLIKĀCIJAS ŽURNĀLĀ LIESMA (1958–1985): PERIODIZĀCIJA UN ANALĪZE LAIKMETA SOCIĀLPOLITISKAJĀ KONTEKSTĀ

Reinis Jaunais

* Rakstā izmantoto saīsinājumu atšifrējumu skat. krājuma 53. lpp.

Atslēgvārdi: padomju ideoloģija, varas iestādes, attieksme pret Rietumu kultūru

Ievads

Kā liecina intervijas un atmiņu stāsti, rokmūzikas ieraksti Latvijā un citviet PSRS ienāca aprītē 20. gadsimta 50. gadu otrajā pusē. 60. gadu sākumā, iedvesmojoties no Rietumvalstu rokgrupām, šim žanram pirmoreiz pievērsās arī Latvijas mākslinieki. Līdzīgi kā liela daļa no Rietumos aktuālās mūzikas, literatūras un mākslas, roks varas iestādēm šķita potenciāli bīstams. Aukstā kara gados gan PSRS, gan Rietumvalstīs izmantoja kultūru politiskām manipulācijām, tiecoties ietekmēt pretējās puses vērtību sistēmu (Eglāja-Kristsone 2013: 27). Tomēr dažādu faktoru iespaidā varas iestāžu attieksme pret rokmūziku laika gaitā piedzīvoja pārvērtības – sākotnējo ignoranci nomainīja nosodījums, bet vēlāk pakāpeniski iezīmējās rokmūzikas tēmas liberalizācija.

Nevien dabīga attieksme pret šo žanru izpaudās arī presē. Laikrakstu un žurnālu tolaik nebija daudz, un totalitārisma apstākļos varas iestādēm piederēja monopols to izdošanā. Šiem izdevumiem bija salīdzinoši plašs lasītāju loks un lielas tirāžas. Tie tika izmantoti komunistiskajai propagandai, un tajos atspoguļojās varas iestāžu oficiālā attieksme dažādos jautājumos. Jauniešu mērķauditorijai bija adresēti šādi izdevumi:

- LĻKJS CK sabiedriski politisks un literāri māksliniecisks ilustrēts žurnāls *Liesma*;
- dienas laikraksts *Padomju Jaunatne*, pilnā nosaukumā – LĻKJS CK orgāns¹ *Padomju Jaunatne*;
- LĻKJS CK orgāns krievu valodā – dienas laikraksts *Sovetskaja molodezh'* (*Советская молодежь*); tā saturs atšķīrās no *Padomju Jaunatnes*;
- Latvijas Valsts universitātes laikraksts – partijas biroja, rektorāta, LĻKJS un arodkomitejas orgāns *Padomju Students* (iznāca divreiz mēnesī).

LPSR Galvenā Literatūras pārvalde (GLP) īstenoja visu Latvijas preses izdevumu cenzūru; tā bija pakļauta PSRS MP GLP, kas savukārt darbojās PSKP CK Politbiroja, kā arī CK ideoloģiskās, kultūras un zinātnes nodaļas vadībā. Šo cenzūras sistēmu vēsturnieks Heinrihs

¹ Orgāns (šajā kontekstā) – padomju periodā vispārpieņemts apzīmējums preses izdevumam, kas darbojas tās vai citas organizācijas paspārnē.

Strods raksturojis kā “dzelzs slotu” totalitārajai komunisma diktatūrai nepakļāvīgo garīgai iznīcināšanai (Strods 2008: 4). Savukārt LKP CK ideologi kontrolēja republikas institūciju darbu PSKP CK Politbiroja formulētās politikas īstenošanā (Bleiere 2012: 42, 51). Cenzūras pētniecību gan sarežģī apstākļi, ka visi dokumenti par tās darbību un ārzemju izdevumu iznīcināšanu bija jālikvidē gada laikā (Strods 2008: 4; Strods 2011: 7). Kopš 1925. gada regulāri tika izdoti PSRS MP GLP sastādīti saraksti, kuros apkopotas publicēšanai aizliegtās ziņas (tās nedrīkstēja parādīties iespieddarbos, radio un televīzijas raidījumos); šos sarakstus sastādīja komisija, kas savu veikumu vienmēr nosūtīja saskaņošanai PSRS VDK (Strods 2008: 12).

Manā rakstā pētītas publikācijas par Latvijas un ārzemju rokmūziku žurnālā *Liesma*, kā arī to sociālpolitiskais konteksts; tādējādi paveras iespēja labāk izprast varas iestāžu attieksmi pret šo žanru un tās izmaiņas laika gaitā. *Liesmas* pirmais numurs tika parakstīts izdošanai 1958. gada 14. aprīlī, un kopš tā laika žurnāls regulāri izdots reizi mēnesī līdz 1991. gadam (ieskaitot)². Pētījuma hronoloģiskais ietvars aptver laikposmu, sākot ar žurnāla pirmajiem numuriem 1958. gadā un beidzot ar 1985. gadu, kad par PSKP CK priekšsēdētāju kļuva Mihails Gorbačovs. Viņa varas gados PSRS politikā tika īstenotas reformas ar mērķi pārtraukt iepriekšējo gadu stagnāciju, ieviesta vārda brīvība, tomēr, pretēji pašā Gorbačova plāniem, reformas noveda pie PSRS sabrukuma (Zubok 2007). Uzskatu, ka rokmūzikas recepcijai Latvijā Gorbačova varas gados būtu veltāms atsevišķs raksts.

Pētījumam tika izraudzītas gan nelielas, gan apjomīgākas publikācijas, kas vēsta par mūziku. Atsevišķi tika nodalīti raksti par

- populāro mūziku³,
- akadēmisko mūziku,
- citām tēmām, ja parādās saikne ar mūziku (visbiežāk – mūzikas estētiku, folkloras tradīcijām, mūzikas izglītību, tehnoloģijām utt.).

Raksta gaitā pētīts, cik no publikācijām, kas veltītas populārajai mūzikai, ir saistītas ar ārzemju vai Latvijas rokmūziku; šajā nolūkā atlasīti raksti, kas vēsta par ansambļiem un personām, ko dažādi žurnālisti, pētnieki un kolēģi apzīmējuši kā rokgrupas vai rokmūziķus. Pētījuma tematikai pielāgojot Anitas Piperes piedāvāto metodi (Pipere 2016: 359), tiek veikta publikāciju tematiskā analīze, kas ļauj labāk izprast tajās pausto attieksmi pret rokmūziku – vai tā ir nosodoša (negatīva), atzinīga (pozitīva) vai neitrāla (informatīva). Apzinot dažādu laikposmu tendences attieksmē pret Latvijas un ārzemju rokmūziku, tiek veidota periodizācija. Viss minētais jautājumu komplekss iztirzāts PSRS iekšpolitikas un ārpolitikas notikumu kontekstā, ņemot vērā Aleksandra Gavriļina ieteiktos preses materiālu analīzes principus (Gavriļins 2017: 73).

² Pirmajā gadā publicēti deviņi žurnāla numuri, pēc tam – katru gadu divpadsmit.

³ Rakstā esmu izmantojis galvenokārt mūsdienās pieņemto terminu *populārā mūzika*, tomēr jāņem vērā, ka padomju laika avotos šī žanru joma parasti apzīmēta kā *vieglā* vai *estrādes* mūzika, tāpēc raksta gaitā dažkārt (citātos, konkrētu publikāciju tēzu pārstāstā) tiks lietoti arī šie jēdzieni.

Pētniecību sarežģīja apstākļi, ka jēdzieni *roks*, *rokmūzika* un *rokgrupa* žurnālā līdz pat 70. gadu vidum ir lietoti reti. Biežāk rokgrupas tiek raksturotas kā *estrādes ansamblī*, *pašdarbnieku ansamblī* vai *vokāli instrumentāli ansamblī* (VIA), bet to izpildītā mūzika – kā *vieglā mūzika*, *estrādes mūzika*, *bigbits*, *stipro ritmu mūzika* utt.⁴ Līdz ar jēdziena *roks* parādīšanos žurnāla slejās sniegts arī ideoloģijai atbilstošs rokmūzikas skaidrojums:

“Roks ir džeza mūzikas novirziena “rhythm and blues” vienkāršota forma. Šī novirziena pamatā ir nēģeru tautas mūzika. Te jāpiebilst, ka jaunumi Rietumu estrādes mūzikā, kas ieviešas jaunatnes vidū, gandrīz vienmēr smelti no nēģeru tautas folkloras, tās ritmiem un melodijām. Šo “plebeju” un “barbaru” mūziku buržuāziskā sabiedrība ilgu laiku neatzina un noraidīja. Un tāpēc Rietumu jaunatne, atteikdamās no buržuāzijas estētiskajām normām, pievērsās tieši nēģeru mūzikai.”
(“Akmens lavīna” veļas joprojām 1974: 22)

Protams, šis skaidrojums krietni atšķiras no rokmūzikas izpratnes Rietumvalstīs (nemaz nerunājot par jēdziena *nēģeru tautas mūzika* lietojumu). Tomēr tajā ietvertos saistīti ar džeza un tradicionālo mūziku, kā arī Rietumu jaunatnes antiburžuāzisko nostāju ir būtiski ņemt vērā, pētot rokmūzikas recepciju Latvijā, jo šāda pieeja ļauj izskaidrot 70. gadu vidū vērojamo rokmūzikas tēmas liberalizāciju.

Rokmūzikas ignorēšanas posms (1958–1962)

Lai arī rokmūzika 50. gadu beigās jau ir ienākusi Latvijā, žurnāls *Liesma* par to vēl nevēsta, taču populārā mūzika kopumā nereti tiek kritizēta. Labvēlīgu un ieinteresētu attieksmi toties gūst akadēmiskā mūzika. Vispārējais mūzikai veltīto publikāciju skaits šajos gados ir neliels (vairākos numuros nav pat neviena raksta)⁵. Tā vietā biežāk tiek publicēta daiļliteratūra (dažādu autoru dzejoļi, proza), informācija par kompartiju u. tml. No 46 rakstiem par mūziku žurnāla slejās 63% ir veltīti akadēmiskajai mūzikai, 15% – populārajai mūzikai, 22% – citām ar mūziku saistītām tēmām.

50./60. gadu mijā, tāpat kā vēlāk, varas iestādes ar visiem līdzekļiem cenšas ierobežot piekļuvi informācijai no Rietumvalstīm. Tomēr PSRS Ministru Padomes jau 1949. gadā pieņemto lēmumu *Par pretpadomju radioraidījumu slāpēšanu* (LVA, 101-12-140: 123–124⁶) nav iespējams īstenot visā Latvijas teritorijā, savukārt vairākās ārzemju radiostacijās (*Radio Luksemburga* u. c.) 50. gadu beigās tiek atskaņota rokmūzika, kas veicina šī žanra ienākšanu Latvijā. Pasta sūtījumi gan uz Latviju, gan no tās tiek stingri kontrolēti, ierasta prakse ir konfiscēt tajos ievietotos preses izdevumus, grāmatas un fotogrāfijas (LVA, 101-24-127: 4–9). Atsevišķās vietās Rīgā ir nopērkami ārzemju preses izdevumi – lielākoties citu valstu komunistisko partiju orgāni un propagandu vēstoši laikraksti. Latvijā tie pieejami vien šaurai sabiedrības daļai; to apliecina LKP CK 1956. gada lēmums par ASV izdotā žurnāla *Amerika*

⁴ Arī Rietumvalstīs jēdzienu *rock music* plaši sāka lietot tikai 70. gadu sākumā, līdz tam biežāk sastopami apzīmējumi *beat music* un *big-beat*.

⁵ Var minēt, piemēram, 1958. gada 6. un 7. numuru, 1959. gada 1., 6. un 8. numuru, 1960. gada 3. un 7. numuru, 1961. gada 1., 7. un 11. numuru u. c.

⁶ Šeit un turpmāk LVA (Latvijas Valsts arhīva) materiālu aprakstā pirmais skaitlis pēc abreviatūras LVA apzīmē fonda numuru, otrs – apraksta numuru, trešais – lietas numuru; pēc kola sniegti lappušu numuri. Pilnīgāku nosaukumu aprakstu skat. literatūras un citu avotu sarakstā krājuma 58. lpp.

izplatīšanu tikai dažos stingri kontrolējamos Rīgas slēgto iestāžu kioskos. LKP CK Propagandas un aģitācijas daļas, kā arī Rīgas pilsētas komitejas uzdevums ir rūpēties, lai žurnāla pasūtītāji būtu “politiski izglītoti, ideoloģiski stabili ļaudis” (LVA, 101-19-56: 13–14). Citi pieejamie izdevumi ir franču *L'Humanité* (apjoma ziņā krietni biežāka par līdzīgiem Austrumeiropas izdevumiem), britu *Morning Star* u. c. Šajos izdevumos reizēm lasāma arī informācija par rokmūziku, jo ar tās starpniecību Rietumos dažkārt tiek paustas revolūcijas idejas.

Drīz pēc Staļina nāves (1953) par PSKP CK ģenerāļsekretāru kļūst Ņikita Hruščovs. No 1958. gada viņš ir arī PSRS Ministru Padomes priekšsēdētājs. Hruščova varas gados, ko pieņemts apzīmēt kā *atkusni*, tiek veiktas nosacītas demokrātiskas reformas, tomēr oficiāli pieejamā informācijā par Rietumvalstu populāro mūziku un roku neiezīmējas liberalizācija; Heinrihs Strods atzinis, ka “Hruščova *atkusnis* PSRS MP GLP bija jūtams ļoti nedaudz” (Strods 2008: 8). Kultūras dzīves un informācijas plūsmas ierobežošana lielā mērā ir saistīta ar varas iestāžu bailēm, ka Padomju Savienībā varētu notikt kaut kas līdzīgs 1956. gada Ungārijas revolūcijai, pēc kuras tiek izvērstas plašas represijas pret inteliģenci (Zubok 2007: 170–172). Līdz ar to PSRS MP GLP sastādītais aizliegto ziņu saraksts kļūst aizvien apjomīgāks, turklāt vairākas ministrijas un iestādes saņem atļauju veidot savus sarakstus. 1957. gadā, izmantojot *atkušņa* laikā republikām piešķirto saimniecisko patstāvību, LPSR Tautas saimniecības padome izdod līdzīgu sarakstu Latvijā (Strods 2008: 8–10).

Tomēr *atkušņa* politika rosina arī Rietumvalstu masu kultūras ienākšanu PSRS. 1956. gadā PSKP XX kongresā Hruščovs aicina paplašināt kontaktus ar Rietumiem. 1957. gadā norit Vispasaules Jauniešu un studentu festivāls Maskavā, kurā PSRS jauniešiem rodas iespēja redzēt, kā dzīvo un kādu mūziku klausās viņu vienaudži Rietumvalstīs (Vāvere 1990: 18). 1958. gadā tiek parakstīta vienošanās starp ASV un PSRS par apmaiņu kultūras, tehnoloģiju un izglītības jomā, kas veicina radošo cilvēku tiešu saskarsmi (Eglāja-Kristsone 2013: 28).

PSRS kultūrpolitikas vadlīnijas šajā laikposmā iezīmē Hruščova raksts *Par literatūras un mākslas ciešajiem sakariem ar tautas dzīvi* (Khrushchev 1957). Vienlaikus varas iestādes pauž nepieciešamību ideoloģiski izglīt jaunatni un radošo inteliģenci gan ar kongresu, gan preses un cenzūras palīdzību. Tiek nolemts sasaukt mākslinieku republikānisko kongresu un rakstnieku republikānisko kongresu (LVA, 101-21-48a: 8–10); izskaust buržuāziskās Rietumu kultūras nelabvēlīgo ietekmi uz PSRS mūziķu un mākslinieku darbiem (LVA, 270-2-5771: 99–106). Norit diskusijas par jaunu preses izdevumu, kas adresēts jauniešiem, un 1958. gada 15. februārī LKP CK pieņem lēmumu par žurnāla *Liesma* izdošanu 35 000 tirāžā, nosakot tā cenu – 8 rubļi (LVA, 101-21-24: 9).

Lai jauniešus atturētu no pievēršanās buržuāziskajai kultūrai, svarīgs līdzeklis viņu kontrolei un brīvā laika organizētai pavadīšanai ir pionieru nami. LĻKJS pilsētu un rajonu komitejām ir pienākums atskaitīties par trūkumiem pionieru organizāciju darbā un veicināt radošās jaunatnes idejisko audzināšanu (*LĻKJS XII kongresa lēmums* 1958: 1). Šajā nolūkā tiek rīkoti pašdarbības festivāli un dibināti pašdarbības vokāli instrumentālie ansambļi – VIA (LVA, PA-201-1130-1: 1–62). Žurnālā *Liesma* tiek uzsvērts, ka nepieciešams audzināt jaunatni “mūsu partijas ideju garā”, un spilgts piemērs tam, kā radoši piemērot marksismu-ļeņinismu, esot PSKP XX kongresa lēmumi:

“Ņ. Hruščova ziņojumā un kongresa lēmumos attīstīta Ļeņina mācība par dažādu sabiedrības sistēmu mierīgu līdzāspastāvēšanu, nospraustas tēzes par kara novēršanas iespēju mūsdienu laikmetā, par pārejas formām uz sociālismu dažās kapitālistiskajās zemēs, par strādnieku šķiras apvienošanās iespējām buržuāziskās iekārtas apstākļos. [...] Mūsu partijas XX un XXI kongresa lēmumi spilgti liecina par marksisma-ļeņinisma tālāku radošu attīstību un ir jauns ieguldījums zinātniskā komunisma teorijā.” (*Audzināt jaunatni mūsu partijas ideju garā* 1959: 5)

Tajā pašā laikā mainās daži aspekti cenzūras sistēmā⁷. Saskaņā ar jauno nolikumu, partijas komitejās tiek atcelti cenzoru vietnieki, tā vietā atbildība par cenzūru nodota partijas darbiniekiem un laikrakstu redaktoriem. Gan PSRS, gan Latvijā laikposmā no 1958. līdz 1969. gadam kultūras dzīvi pārvalda un politisko cenzūru veic LKP CK ideoloģiskās komisijas (Strods 2008: 9–10). 1960. gadā atkal tiek laists klajā papildināts *Atklātos iespieddarbos, radio un televīzijas raidījumos publicēšanai aizliegto ziņu saraksts* (Strods 2008: 16).

Žurnāls *Liesma* laikposmā no 1958. līdz 1962. gadam par rokmūziku nevēsta, lai arī jauniešu vidū šis žanrs ir guvis popularitāti un ir ziņas jau par pirmajiem tās izpildīšanas mēģinājumiem (Vāvere 1990: 18). 50. gados PSRS, tajā skaitā arī Latvijā, veidojas t. s. štatņiku⁸ subkultūra: tās pārstāvji interesējas par ASV aktuālo modi, mākslu un mūziku, tostarp roku, bet sarunvalodā lieto specifisku slengu, izmantojot vārdus un izteicienus angļu valodā. Rokmūzikas ieraksti nokļūst PSRS kontrabandas ceļā un jauniešu vidū tiek nelegāli pavairoti⁹. 60. gadu sākumā dibināta grupa *The Revengers*, kuru autoritatīvais mūzikas publicists Artēmijs Troickis uzskata par pirmo nopietni vērtējamo PSRS rokgrupu¹⁰. Jauniešu vidū ir interese par tvista dejošanu, ko prese savukārt nosoda. Vairākās žurnāla *Liesma* publikācijās jauniešu dejošana ballēs Rietumu populārās mūzikas pavadībā tiek apzīmēta kā nemākulīga, vulgāra un kritizēts atsevišķu jauniešu “bezgaumīgais”, rietumnieciskais ģērbsšanās stils. Piemēri ir raksti *Parunāsim par uzvedību* (Dzintars 1958: 21), *Cēsu trešdienas* (Straupe 1959: 13–14) u. c.

1958. gadā neviena no deviņām publikācijām par mūziku nav velīta rokam, džezam vai citiem jauniešu iecienītiem populārās mūzikas veidiem. Var atzīmēt vienīgi kādu ar šo tēmu saistītu R. Jansona karikatūru¹¹ Valda Āķa satīriskajai dzejai (Āķis 1958: 28). Publikācijas

⁷ 1958. gada 24. februārī PSRS MP tiek apstiprināts PSRS MP GLP nolikums; 1. aprīlī LPSR MP apstiprināts pēc līdzīga modeļa sagatavotais LPSR GLP nolikums.

⁸ No krievu *штатники* (atvasinājums no Amerikas Savienoto Valstu nosaukuma krievu valodā – *Соединённые Штаты Америки*).

⁹ No izlietota rentģena plastikāta tiek izgriezts aplis skaņuplates formā, un, izmantojot skaņas vēstuļu nosūtīšanas kiosku aparatūru, tajā tiek ierakstīta mūzika. Skaņas kvalitāte ir zema, un pēc ieraksta veikšanas to var noklausīties aptuveni 20 reizes (Vāvere 1990: 18). Rentģena plastikāta dēļ šī ierakstu pavairošanas metode tiek apzīmēta kā “skaņuplate uz kauliem” (*Pete Anderson. Biogrāfija*).

¹⁰ Avotos (Troitsky 1988, Vāvere 1990: 18, Ozoliņš 2015 u. c.) minēti atšķirīgi grupas dibināšanas gadi.

¹¹ Tajā attēlots bundzinieks un līdzās viņam – uzraksts *jazz band*; karikatūrai pievienots dzejolis par māksliniekiem, kas vēlas gūt veltību peļņu.

vēsta par akadēmisko mūziku vai pašdarbnieku tautas deju ansambļiem un koriem. 1959. gadā mūzika aplūkota 19 publikācijās, to vidū ir Sofijas Vēriņas raksts par mūzikas estētiku – *Dziedot dzimu, dziedot augu, dziedot mūžu nodzīvoju*. Tajā tiek salīdzināta “nopietnā” (akadēmiskā) un “vieglā” (populārā) mūzika, aktualizējot jautājumu par pēdējās jēgu:

“Nelaipe tā, ka daudzi jaunieši, īpaši vieglās mūzikas cienītāji, jauc vieglo žanru ar [...] ultramodernistiskiem izdomājumiem, ar mazvērtīgu, ja varētu teikt, otršķirīgu mūziku. Bieži gadās, ka vieglajā mūzikā ieskaita sentimentālas, banālas dziesmiņas, nemākulīgu, šablonisku skaņu savārstījumu vai, vēl ļaunāk – senu tautas melodiju bezgaumīgu apdari džeza stilā apsveic kā klasisku vieglās mūzikas paraugu. Vieglā mūzika ir vajadzīga, taču mums vajadzīga laba vieglā mūzika.” (Vēriņa 1959: 29)

Līdzīga tēma risināta arī citu numuru publikācijās, turklāt nereti cenšoties diskreditēt Rietumu populāro mūziku.

Vienīgais *Liesmas* tālaika raksts, kurā pieminēta rokmūzika (turklāt kritiskā kontekstā), ir publikācija *Pieci no viņiem*; aktieris Andris Ošiņš, atskatoties uz Somijas apmeklējumu, tajā ironiski stāsta par “brīvo rietumu presi” un vienu no rokmūzikas agrīnajiem stiliem – rokenrolu. Tas raksturots kā deja, neskarot pašu mūziku:

“Prasīja, vai es rock-and-roll’u dejojot. Ja nē, iemācīšot, neesot grūti. Smējos, ka tik “gudra” deja man diezin vai būs pa spēkam. [...] Un jau pēc pāris dienām vienā no vietējiem žurnāliem parādījās mans fotouzņēmums ar milzīgu parakstu: “Viņš grib dejojot rock-and-roll’u! Viņš vēlas mācīties šo brīnišķo deju!”” (*Pieci no viņiem* 1959: 18)

1960. gadā mūzikas tēmai veltīti divpadsmit, savukārt 1961. gadā – desmit raksti. Gan 1960., gan 1961. gadā viens no šiem rakstiem skar teātra vai kino mūzikas jautājumus, taču citādi populārās mūzikas tēma neparādās; uzmanības centrā ir galvenokārt akadēmiskie žanri.

Džeza *Liesmas* publikācijas 60. gadu sākumā parasti raksturo negatīvi. Ar to saista visu Rietumvalstu mūziku, kuras pavadījumā jaunieši nemākulīgi dejojot. Šāda džeza diskreditācija sasauca ar Rīgas pilsētas kultūras pārvaldes darbinieku slepenajām diskusijām par estrādes orķestru repertuāra kontroli. Džeza mūziķi tajās atainoti kā diletanti ar zemu mūzikas izglītības līmeni un kā cilvēki ar kriminālu pagātņi, kas uztur pastāvīgus sakarus ar Rietumvalstīm. Šīs diskusijas aizsākas 1959. gadā (LVA, 678-2-103: 35–36), un to rezultātā Latvijas PSR Ministru Padome pieņem lēmumu par estrādes orķestru repertuāra kontroli (Kruks 2008: 199). Praksē lēmums sāk darboties tikai 1963. gadā, kad tiek izveidota estrādes orķestru kontroles institūcija (Kruks 2008: 203).

Rokmūzikas nosodišanas posms (1962–1970)

Joprojām vairākos žurnāla numuros par mūziku netiek rakstīts vispār¹². Kopumā sastopamas tikai dažas publikācijas, kas pievēršas populārajai mūzikai, tajā skaitā rokam. Tomēr pamazām attieksme pret roku un populāro mūziku mainās. No 85 atlasītajām, mūzikai vēltītajām šī laikposma publikācijām 36,47% vēsta par akadēmiskajiem žanriem, 35% – par citām tēmām. Populārā mūzika aplūkota retāk nekā turpmākajos gados: to skar 28% rakstu, savukārt 25% no tiem (kopskaitā sešās publikācijās) parādās rok mūzikas tēma¹³.

1962.–1964. gadā, kad rok mūzikas popularitāte Latvijā pieaug, žurnālā *Liesma* Rietumvalstu roks raksturots negatīvi. No dažādiem tā stiliem parasti pieminēts rokenrols, kas tiek atainots kā šļāger mūzikas paveids un nevērtīga kapitālistisko valstu populārā mūzika.

Latvijā rodas rok grupas, kas izpilda populāras, galvenokārt Amerikā radītas rokenrola dziesmas. Līdztekus jau pieminētajam ansamblim *The Revengers* darbību uzsāk *Vaboles, Juniors, Atlantic, 9.60* u. c.; visas šīs grupas muzicē *pagrīdes* apstākļos, un to piekļuve nepieciešamajiem instrumentiem un skaņas aparatūrai ir ierobežota (Vāvere 1990: 18). Līdz 1963. gadam vēl nav izveidota vienota sistēma estrādes orķestru repertuāra kontrolei (Kruks 2008: 203), tādējādi šie orķestri var atskaņot rokenrolu ballēs un restorānos. Lai nepieļautu jauniešu aizraušanos ar Rietumu mūziku, LĻKJS CK aicina novērst kultūras inventāra un mūzikas instrumentu trūkumu pašdarbības kolektīvos, kur mūziķu darbība ir kontrolējama (Bartkevičs 1963: 1).

1962. gadā trīs no desmit publikācijām par mūziku ir vēltītas populārajai mūzikai, turklāt divas no tām pievēršas rokam. Šajā kopskaitā nav iekļauta pirmā kopš 1962. gada tapusī publikācija, kurā minēts kāds no roka stiliem, jo pēc būtības tā nav saistīta ar mūziku: N. Zvirbuļa zīmētas karikatūras komentāros ar nosaukumu *Tā kunga ganāmpulks* tiek diskreditēti sektanti, kas, “vadoties pēc bībeles, savās izdarībās neko neatpaliek no rokenrolla un tvista cienītājiem” (Belce-Bullītis 1962: 33).

Žurnāla 5. numurā pirmoreiz ir iekļauta rubrika *vieglā mūzika*, kas gan vēlāk atkārtoti parādās vien divreiz. Autors ir komponists un Rīgas Estrādes orķestra vadītājs (1961–1964) Egils Švarcs. Savos rakstos viņš “vērtīgu” džeza mūziku mēģina nošķirt no “mazvērtīgas” populārās mūzikas, tajā skaitā rokenrola. Rubrikas pirmās divas publikācijas ir vēltītas populārās mūzikas estētikai, un jau pirmajā no tām (*Par gaumi un izpratni*) rokenrols tiek asi kritizēts:

“Kapitālistiskajās zemēs ir vēl arī lubu literatūra, kas masu tirāžās pārpludina grāmatu tirgu un ir ļoti populāra viņu jaunatnes vidū. Vieglajā mūzikā kā analogiskus var minēt rietumu šļāgerus ar bēdīgi slavenu rock n’roll’u un tvistu priekšgalā, kā arī bezgala daudz tādu meldiņu un ritmu, kā “Krimināltango”, “Souvenir”, “Suku suku” u. c. Minētā produkcija tiek “ražota” ar komerciālu aprēķinu, lai izdabātu

¹² 1962. gadā – 2., 3., 4., 8. un 10. numurā, 1963. gadā – 7., 9., 11. numurā, 1964. gadā – 3., 6., 7. numurā, 1965. gadā – 4., 5., 7. numurā; u. c.

¹³ Kopskaitā nav iekļauti daži raksti, kas nevēsta par mūziku, bet īsi piemin tvista dejošanu vai grupas *The Beatles* frizūru atdarināšanu jauniešu vidē.

morāli pagrimušu un kapitālistiskajā sabiedrībā notrulinātu cilvēku gaumei un modinātu zemiskas, primitīvas dziņas. Ir ļoti žēl, ka šī nožēlojamā mūzika ieviesusies arī mūsu restorānu orķestru repertuārā un ieguvusi jauniešu piekrišanu, kuriem nav izkoptas muzikālās gaumes un ir samērā zems kultūras līmenis.” (Švarcs 1962a: 28)

Iepriekšējos gados līdzīga Rietumvalstu populārās mūzikas kritika ir sastopama Rīgas pilsētas kultūras pārvaldes, LKP un LPSR Kultūras ministrijas slepenajos dokumentos, kuros diskutēts par “nekontrolēto situāciju” estrādes orķestros (Kruks 2008: 181; Strods 2011: 298; u. c.). Atšķirībā no Švarca rakstiem, šajos dokumentos rokenrols un džezs netiek nošķirts.

Nākošajā rubrikas *vieglā mūzika* publikācijā *Māksla vai komercija?* rokmūzikas diskreditācija turpinās:

“Ja runājam par šlāgeru mūziku, ko pārraida lielākā daļa rietumu radiostaciju, tad svarīgi pasvītrot, ka rock’n rollam un tvīstam nav nekā kopēja ar džezu. Tā ir tīri komerciāla deju mūzika, kas, piesātināta ar erotiku, izmanto atsevišķus džeza elementus un ar ļoti primitīviem izteiksmes līdzekļiem un vulgāru izpildījumu notrulina kapitālistisko valstu jauniešu gaumi un izkropļo to estētisko izpratni.” (Švarcs 1962b: 16)

Šajā pašā rakstā tiek skaidrots arī, kas, pretstatā rokam, ir vērtīga populārā mūzika un kā to atšķirt:

“Tātad viena no pozitīvām parādībām vieglajā mūzikā ir improvizējošais džezs. Tikai to jāprot atšķirt no daudzajiem komerciālajiem mūzikas paveidiem, kam nav nekā kopēja ar mākslu. Džezs nav deju mūzika, tā ir savdabīga māksla, kas balstās uz nēģeru tautas folkloras un bieži vien tuvinās nopietnajai mūzikai kā satura, tā arī muzikālās domāšanas ziņā. [...] Padomju Savienībā ir daudzi estrādes kolektīvi, kas koncertē un arī uzstājas radio pārraidēs. Mūsu zemē ir savas īpašas estrādes mūzikas tradīcijas [...]. Tas ir spēcīgs temats, un par to būs runa turpmāk.” (Švarcs 1962b: 16)

Raksta autors cenšas mainīt priekšstatu, ka kapitālistiskajās valstīs radīta populārā mūzika ir nosodāma pēc būtības. Autors skaidro, kā džezs atšķiras no tās Rietumvalstu mūzikas (pamatā roka), kas ir nosodāma. Tomēr citi autori džezam vēlti nomelnojošas publikācijas arī pēc 1962. gada. Nākošajā (6.) numurā rubrika *vieglā mūzika* ir vēltīta PSRS džezam, tomēr ceturto reizi šī rubrika (pretēji autora solītajam) žurnālā vairs neparādās.

Ar mūziku nesaistītā rakstā *Mana Rīga, mani ļaudis* jaunieši, kas aizraujas ar tvīstu un Rietumu modi, atainoti kā vecāku izludināti dīkdieņi. Tiek secināts: “Diemžēl, ir vēl šādi cilvēki, un sabiedrībai būs daudz jācinās ar tiem par viņu pašu dzīves jēgu.” (Bušmane, Ļubļinskis 1962: 19) Rokenrola klausītāji Rietumvalstīs tiek nosodīti dzejoli *Šmurgulis fašisms* (Jevtušenko 1962: 3).

Arī nākošajā, 1963. gadā publikāciju par mūziku ir maz – kopskaitā trīspadsmit, taču piecas no tām vēsta par populāro mūziku. Tās ir vēltītas vai nu džeza kritizēšanai, vai patriotiskām dziesmām. Izņēmums ir raksts par ansambli *Rīga* žurnāla 12. numurā, kas ir pirmā *Liesmā* iekļautā publikācija par kādu Latvijas populārās mūzikas

ansambli (Çeibaks 1963: 32). Rakstā *Par dejām skaistām un neglītām* savukārt tiek kritizēta dejošana džezā mūzikas pavadībā: rokenrols un tvists ir atainoti kā džezā dejas vai, PSRS toreizējā vadoņa Hruščova apzīmējumā, “kratīkļu dejas” (Aida 1963: 27).

1964. gadā Hruščovs tiek atstādināts no amata, un PSKP ģenerālsekretāra posteni pārņem Leonīds Brežņevs – iepriekš (1960–1964) PSRS AP Prezidija priekšsēdētājs. Līdz 1970. gadam viņš pamazām nostiprina savas pozīcijas, atbrīvojoties no konkurentiem un kopā ar PSKP CK otro sekretāru Mihailu Suslovu ieceļot atbildīgos amatos sev lojālus politiķus¹⁴. Pie varas nākušie bija veidojuši karjeras staļinisma periodā, līdz ar to turpmākajā PSRS politikā iezīmējas Staļina laika revolucionāri imperiālistiskā paradigma (Zubok 2007: 193).

Pēc Brežņeva nākšanas pie varas pastiprinās centieni rūpīgāk kontrolēt mūziķu repertuāru. 1965. gadā tiek sastādīts jauns, ar 31 paragrāfu papildināts *Atklātos iespieddarbos, radio un televīzijas raidījumos publicēšanai aizliegto ziņu saraksts* (Strods 2008: 16). Vienlaikus rokmūzikas popularitāte Latvijā pieaug: izplatās dažādi ieraksti, tostarp jauniešu vidū popularitāti iegūst ansamblis *The Beatles* (Vāvere 1990: 18).

Vēl aizvien žurnāls *Liesma* raksta lielākoties par akadēmisko, nevis populāro mūziku. Turpinās tendence, kas iezīmējās jau 1962. gadā Egila Švarca publikācijās: proti, attieksme pret džezu, salīdzinot ar 50. gadiem, kļūst tolerantāka, tas tiek pozicionēts kā pretstats *bezgaumīgajai* rokmūzikai.

Žurnāls reti vēsta par konkrētām rokgrupām, bet biežāk pievēršas mūzikas estētikai un deļai, joprojām kritizējot jauniešu deļošanu Rietumvalstu populārās mūzikas pavadībā. Rietumu masu kultūras diskreditācijai arī velēts vienīgais 1964. gada raksts (no 11 publikācijām par mūziku), kurā aplūkota populārās mūzikas tematika (*Rietumu modernizētā reliģija* 1964: 19).

Turpmāka izvairīšanās no rokmūzikas pieminēšanas varētu būt saistīta ar Pita Andersona grupas *Melody Makers* koncerta atceļšanu 1966. gadā (atsevišķos avotos minēts arī 1965; skat. Mazvērsīte 2016; Vāvere 1990: 18) un sekojošo jauniešu protesta demonstrāciju, kuras laikā grupa sniedz akustisku koncertu uz Planetārija¹⁵ kāpnēm. Tas netiek pārtraukts, taču vēlāk daudzi apmeklētāji tiek izsaukti uz nopratināšanu t. s. Stūra mājā. Mūzikas žurnālists Klāss Vāvere raksta, ka “turpmākās dienas visā Rīgā ķēra garmatīnos, džīnsīnos un teniskurpīnīnos, kurus, Melnajās bertās salādētus, nogādāja milicijas ēkā Padomju bulvārī, tur reģistrēja, fotografēja un lika nogriezt matus”. Šo pēckoncerta periodu Vāvere raksturo kā “grūtus laikus jaunajai roka kustībai” (Vāvere 1990: 18): liela daļa rokmūziķu un klausītāju ieslēgst depresijā, alkoholismā, narkomānijā. Arī vēlāk jaunā žanra pārstāvji izjūt pretdarbību, piemēram, Pits Andersons tiek piekauts pēc koncerta Latvijas Mākslas akadēmijā (Ozoliņš 2015).

¹⁴ Līdz 1970. gadam Brežņevs konstitūcijā noteiktajā kārtībā daļā varu ar PSRS MP priekšsēdētāju Alekseju Kosiginu, PSKP otro sekretāru Mihailu Suslovu un PSRS AP Prezidija priekšsēdētāju Nikolaju Podgorniju (amatā no 1965 līdz 1977).

¹⁵ Planetārijs (oficiālais nosaukums *Zinību nams*) padomju okupācijas laikā, 20. gadsimta 60. gadu sākumā, tika iekārtots Rīgas Kristus piedzimšanas (pareizticīgo) katedrāles telpās Esplanādē.

Iepriekšējos gados vairākkārt tika diskutēts, kādai jābūt *labai vieglajai mūzikai*; tagad kolhozu un rūpnīcu pašdarbnieku ansambļu izpildītā *vieglā mūzika* tiek piedāvāta kā alternatīva no Rietumiem ienākušajai populārajai mūzikai. Vienlaikus darbību uzsāk rokgrupas, kas atskaņo autormūziku latviešu valodā (*Katedrāle, Eolika, 2xBBM* u. c.). Ansambļi, kas spēcīgāk ietekmējušies no Rietumvalstu mūzikas un pārstāv, piemēram, tādu stilu kā psihodēliskais roks (*Katedrāle*), darbojas *pagrīdes* apstākļos; žurnālā tiek publicēta informācija tikai par tiem latviešu ansambļiem, kas spēj pielāgoties cenzūras prasībām. Lai uzstātos oficiāli rīkotos koncertos, jaunās grupas ir spiestas iegūt atbilstošu statusu: proti, tām jābūt piederīgām kādai rūpnīcai, kolhozam vai oficiālai organizācijai un jāreģistrējas Estrādes orķestru birojā. Lai iegūtu apstiprinājumu repertuāram, tajā jāiekļauj vismaz 70% padomju komponistu dziesmu.

1965. gadā žurnālā pirmoreiz tiek publicēts raksts (šajā gadījumā, fotoreportāža), kas veltīts latviešu jaunatnes estrādes ansamblim – grupai *Elektra* (Lubļinskis 1965: 8). Šis pats gads arī iezīmē pārmaiņas iepriekš viennozīmīgi kritiskajā attieksmē pret Rietumu cilmes modernajām dejām. To apliecina publikācija *Lūdzam dejot!*, kurā skaidrots, ka jauniešu dejošana izskatoties neglīti tāpēc, ka viņi bijuši spiesti modernās dejas mācīties paši, līdz ar to tiek izteikts aicinājums rīkot deju kursus (Drulle 1965: 17). Tomēr turpmākie raksti (*Deja ir nopietna lieta, Dejas problēma minorā* u. c.) vēstī, ka jaunieši šos kursus apmeklējot reti un viņu dejošana joprojām esot neglīta (Aule 1968: 26; Ūdre 1968: 32). 1966. gadā rubrikā *Gatavosim paši* (1966: 28) publicēts raksts, kā izgatavot elektroģitāru.

1967. gadā žurnālā uzmanība pievērsta ansamblim *The Beatles*. Publikācijā *Populārāki par Dievu to kungu* apspriests Džona Lenona izteikums “Patreiz mēs esam populārāki par Jēzu Kristu, un es nezinu, kas izzudīs pirmais – rokenrols vai kristietība”, kā arī reakcija uz to kristīgajā pasaulē. Atzinīgi tiek vērtēta grupas nostāja Vjetnamas kara jautājumā, tomēr ansambļa atskaņotā mūzika tiek kritizēta un tās popularitāte raksturota kā ātri pārejoša, jau norietoša (Russo 1967: 29). Raimonds Pauls intervijā Dzidrai Andiņai pauž domu, ka pēc “bītlu sensācijas” modē atgriežoties tango (Pauls 1968: 36).

1969. gadā publicēts rakstnieka Egila Lukjanska raksts, kurā atzīts, ka attieksme pret džeza pēdējā laikā mainījusies, kā arī vēstīts par Latvijas populārās mūzikas vēsturi:

“Neviens vairs skaļi nerunāja, ka džeza mūzika un estrādes dziesmas ir liekas un nevajadzīgas, der tikai publikas izklaidēšanai. Tajos gados [50. gadu otrajā pusē – R. J.] arī parādījās pirmie mūsu profesionālā orķestra solisti, kuri aktīvi sāka propagandēt jauno latviešu komponistu estrādes dziesmas un ievērojami papildināja mūsu ne sevišķi bagāto oriģināldziesmu repertuāru.” (Lukjanskis 1969: 22–23)

Rokmūzikas pieradināšanas posms (1970–1980)

20. gadsimta 70. gados publikācijas par mūziku žurnālā *Liesma* ir sastopamas krietni biežāk nekā iepriekš: ir izdevies apzināt kopā 566 rakstus. Līdz ar 1970. gadu iezīmējas straujās pārmaiņas gan attieksmē pret Rietumvalstu populāro mūziku, gan arī šim žanram veltīto publikāciju skaitā. No visiem rakstiem par mūziku 61% saistīts ar populāro mūziku (tas ir krietni vairāk nekā iepriekš), 25% – ar akadēmisko, 14% – ar citām tēmām. Savukārt 90 raksti jeb 26% publikāciju par populāro mūziku skar roka tēmu.

70. gados saiknē ar populāro mūziku žurnālā bieži sastopams jēdziens *politiskā dziesma*. Kā progresīva tendence tiek izcelta politiskās dziesmas kustība dažādās valstīs. Piemēram, *Liesma* vēstī par politiskās dziesmas festivāliem Drēzdenē, Sočos, Berlīnē, Erevānā un citviet; 70. gadu beigās šādus festivālus sāk rīkot arī Latvijā. Rokmūzika joprojām ir populāra jauniešu vidē, un tās ieraksti, kas Latvijā ienākuši kontrabandas ceļā, kļūst pieejamāki klausītājiem. Daļu ārzemju rokmūzikas žurnāls joprojām kritizē.

Par rokgrupām tiek uzskatīti vairāki latviešu estrādes ansambļi, kas darbojas oficiāli un piedalās *Liepājas dzintarā* vai Politiskās dziesmas festivālos (*Sīpoli, Menuets, Credo* u. c.). Šo festivālu norise tiek atspoguļota žurnālā. Grupām nav liegts eksperimentēt ar rokmūzikas elementiem, tomēr tām jāpakļaujas cenzūras prasībām – rokmūzika tiek *pieradināta*. Vienlaikus vairāki latviešu rokmūziķi darbojas t. s. *pagrīdes* rokgrupās, un tām publikācijas žurnālā netiek veltītas, kā arī nav iespēju uzstāties oficiāli rīkotos koncertos.

70. gadu pirmajā pusē Leonīds Brežņevs turpina nostiprināt varu¹⁶. LĻKJS XVII kongress uzdod komjaunatnes masu informācijas līdzekļiem uzlabot propagandu, jo komjaunatnes darbam “jābūt nesamierināmai cīņai ar buržuāzisko propagandu” (*LĻKJS XVII kongresa lēmums* 1970: 2). Laikraksts *Cīņa* 1970. gada 4. novembrī ziņo, ka par mērķi tiek izvirzīta jaunatnes audzināšana ar pozitīvā parauga spēku (*Latvijas LKJS CK lēmums* 1970: 1). Par spīti tam, žurnālā *Liesma* attieksmē pret rokmūziku iezīmējas liberalizācija, turklāt šī žanra popularitāte Latvijā aizvien pieaug.

1970. gadā tiek apstiprināts plašākais un bargākais cenzūras likums, kāds pieņemts PSRS GLP darbības laikā un ir spēkā līdz 1977. gadam (Strods 2008: 17). LPSR GLP tolaik regulāri sūta ikgadējas atskaites par paveikto PSRS GLP. Vēsturnieks Heinrihs Strods ir secinājis: lai arī šīm atskaitēm piemīt tendence augt apjoma ziņā, vienlaikus ir palielinājusies LPSR GLP māka noslēpt no PSRS GLP faktisko stāvokli Latvijā, apkopojot to informāciju, kas cenzoriem Maskavā ir vistīkamākā. Aizvien biežāk cenzūra dažādos veidos tiek apieta (Strods 2011: 10), un tas ir viens no faktoriem, kas rosina rokmūzikas tēmas liberalizāciju žurnālā *Liesma* 70. gados.

¹⁶ 1972. gadā nacionālismā tiek apvainots Brežņeva konkurents, Ukrainas PSR vadītājs Pjotrs Šeļests, kas tādējādi zaudē amatu. Savukārt 1975. gadā no Politbiroja tiek izslēgts cits Brežņeva slēptais opozicionārs Aleksandrs Šeļepins. Savu ietekmi Politbirojā joprojām saglabā Mihails Suslovs, kā arī pozīcijas tajā nostiprina Andrejs Kiriļenko. No 1973. gada kolektīvās varas modelis tiek paplašināts, Politbirojā iesaistot svarīgāko ministriju pārstāvjus – Andreju Gromiko (ārlietu ministru), Andreju Grečko (aizsardzības ministru) un Juriju Andropovu (VDK vadītāju).

Otrs faktors ir starptautiskā saspīlējuma atslābuma politika (krieviski *разрядка международной напряжённости*; Rietumvalstīs visbiežāk lietots apzīmējums franču valodā *détente*), kas veicina PSRS un Rietumvalstu attiecību uzlabošanas 70. gados¹⁷. 70. gadu sākumā norit sarunas arī starp PSRS un Rietumeiropas valstīm, to rezultātā 1973. gadā Somijā pirmoreiz notiek Eiropas Drošības un Sadarbības apspriede¹⁸, un šāda veida forumi tiek rīkoti arī turpmāk. Apspriedes aizsākās pēc PSRS iniciatīvas ar mērķi nostiprināt varu Austrumeiropā. Rietumvalstīs savukārt cer mazināt starptautisko saspīlējumu un uzlabot cilvēktiesību situāciju sociālistiskajās zemēs (Hiden, Made, Smith 2008: 65). Attiecību uzlabošanās ietekmē arī tirdzniecību: piemēram, PSRS sāk ražot un pārdot ASV limonādi pepsikolu, savukārt ASV sāk izplatīt PSRS ražoto degvīnu *Stolichnaya* (Ramirez 1990: 5). Mazinoties oficiālās varas naidīgumam pret Rietumvalstīm, liberālākas kļūst arī publikācijas presē, to vidū raksti par Rietumvalstu mūzikas aktualitātēm.

Trešais faktors, kas veicina roka tēmas liberalizāciju, ir atsevišķu Rietumvalstu rokmūziķu nostāja ārpolitikas jautājumos, piemēram, viņu paustie un plašās jaunatnes aprindās atbalstītie protesti pret karu Vjetnamā un aparteīdu Dienvidāfrikā. Kā ceturtais faktors minama rokmūzikas augošā popularitāte dažādu sabiedrības slāņu, tajā skaitā žurnālistu vidē.

Lielākoties *Liesma* vēstī par atsevišķām latviešu rokgrupām, kas uzstājas festivālā *Liepājas dzintars* un citos oficiālos pasākumos. Žurnāls par tām raksta atzinīgi, lai arī realitātē ir sastopama vēršanās pret vairākām it kā varas iestāžu akceptētām grupām, kas spiediena rezultātā tomēr ir spiestas beigt savu darbību. Piemēram, 1970. gadā, formāli finanšu pārkāpumu dēļ, koncertgaitas pārtrauc grupa *2xBBM*, kas togad ir uzvarējusi festivālā *Liepājas dzintars*¹⁹; grupas līderis Imants Kalniņš turpmāk darbojas kā komponists. Lai arī ansamblim *Eolika* tiek veltīti atzinīgi raksti (ar atsevišķiem izņēmumiem), tā darbība 1970. gadā uz laiku tiek pārtraukta, jo dalībnieki tiek iesaukti armijā. Šajā pašā gadā iepriekš presē ignorētā latviešu rokgrupa *Katedrāle* laikraksta *Cīņa* 65. numurā tiek raksturota negatīvi, kā “aurojošu bārdaiņu bars, kas, ģitārēm trinkšķot, auroja katrs savā manierē” (*Par kādu vieglo mūziku mēs esam?* 1970). Par spīti kritikai oficiālajā presē, ansambļa dalībnieks Vilnis Šmīdbergs ir atzinis, ka “kaut kādu iemeslu dēļ mums tomēr ļāva darboties, droši vien līdz kādai noteiktai robežai” (Šmīdbergs 2015: intervija autora arhīvā), taču grupas koncertdarbība beidzas pēc 1970. gada (Vāvere 1990: 18).

Vienlaikus 70. gadu sākumā veidojas jaunas latviešu grupas. Imants Kalniņš turpmāk komponē mūziku ansamblim *Menuets*. Grupas *Katedrāle* dalībnieki Gunārs Šimkus un bundzinieks Vladimirs Smirnovs sāk darbību Raimonda Paula jaunajā ansablī *Studija* (vēlākajā *Modo*), savukārt Vilnis Šmīdbergs sākotnēji darbojas rokgrupā

¹⁷ 1969. gada novembrī Helsinkos aizsākas sarunas par ASV un PSRS stratēģisko ieroču ierobežošanu (angliski pazīstamas kā *SALT I*), līdz ar to 1972. gadā tiek parakstīti starptautiski bruņošanās ierobežojuma līgumi un attiecības starp PSRS un Rietumvalstīm uzlabojas, par spīti Indijas-Pakistānas karam, kur ASV un PSRS atbalsta pretējās puses. 1973. gadā attiecības starp lielvarām sarežģī arābu-Izraēlas karš, tomēr konstruktīvas sarunas ar mērķi vienoties par kodolieroču ierobežošanu turpinās arī pēc tam.

¹⁸ Tālaika latviešu presē apzīmēta arī kā Eiropas Drošības un sadarbības konference. Apspriede ir pamats Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) izveidei pēc PSRS sabrukuma (1995).

¹⁹ 1972. gadā tiek pārtraukta arī festivāla darbība.

Sīpoli. Ar rokmūzikas elementiem eksperimentē ansamblis *Credo*. Grupas ar oficiālu statusu izvairās no pārkāpumiem un konfrontācijas ar pastāvošo varu, taču vienlaikus meklē veidus, kā apiet cenzūras noteikumus, bieži vien izmantojot zemtekstus (Alksnis 2015, Kukuvass 2015: intervijas autora arhīvā). 1974. gadā *Liesma* vēlti publikāciju ansamblim *Līvi*, kurā mūziķu darbība vērtēta atzinīgi (Prape 1974: 16), bet pēc tam žurnāls par šo grupu vairs neraksta līdz pat 80. gadiem.

No 1971. gada žurnālā ir rubrikas *Kontinentu vitrāžas* (līdz 1983) un *Liesmas albums*²⁰. Tajās gandrīz ik numurā tiek iekļautas ziņas par ārzemju populāro mūziku, bieži vien ar atsaucēm uz Rietumvalstu kompartiju laikrakstiem. Kopš 1971. gada informācija par populāro mūziku tiek sniegta biežāk nekā par akadēmisko. Jēdzienus *roks*, *rokmūzika* un *rokgrupa* žurnālisti sāk lietot vien no 1974. gada.

Negatīvas atsauksmes gūst hipiju subkultūra: tiek nosodīts tai raksturīgais ģērbšanās stils, frizūras, akcentēta saikne ar narkotiku lietošanu un izvirtīgu dzīves veidu²¹. Taču vienlaikus hipiju kustība, kas 60. gadu otrajā pusē nomainīja "štatņiku" subkultūru, jaunatnes vidē kļūst arvien populārāka.

1970. gadā *Liesmā* publicēts 21 raksts par mūziku. Astoņi no tiem ir saistīti ar populāro mūziku, tajā skaitā divi – ar roku Rietumvalstīs. Žurnāla 1970. gada 2. numurā lasāmais raksts *Amerikāņu jaunatnes protests un meklējumi* (1970: 26–27) gan nevēsta par mūziku, tomēr tas iezīmē jaunu tendenci, izgaismojot procesus Rietumvalstu jauniešu vidē: raksts stāsta gan par pretkara kustību ASV, gan par jauniešiem, kas ir opozīcijā valsts varai un rīko protestus pret ASV ārpolitiku un karu. Tieši pēc šī raksta jau gandrīz katrā *Liesmas* numurā ir lasāma informācija par kādu populāru Rietumvalstu mūziķi vai grupu.

Jau nākošajā žurnāla numurā ir publicēts raksts *Jaunās velsietes triumfs*, kas vēsta par dziesminieci Mēriju Hopkinu (*Mary Hopkin*), pieminot viņas sadarbību ar ansambli *The Beatles* (Ermanbriks 1970: 29). Rakstam pievienotas Hopkinas dziesmas *Those were the Days* notis ar tekstu angļu valodā, un tas ir pirmais šāda veida piemērs žurnālā *Liesma*. Savukārt 6. numura rubrikā *Polivitamīns* lasāms raksts *Dziesmas vārdā* par angļu popdziedātāja Engelberta Hamperdinka (*Engelbert Humperdinck*) dzīvi (Polivitamīns 1970: 26–27).

1971. gadā labvēlīgu nostāju pret protestējošajiem ASV jauniešiem pauž raksts *Vai klusējošie amerikāņi?* (Kozule 1971: 9), ar piesardzīgu atzinību tiek vērtēta ASV jaunatnes kreisā politiskā kustība ("Jaunie kreisie" vilšanās un maldu ceļos 1971: 23). Šī gada 7. numurā pirmoreiz žurnālā parādās jau pieminētā rubrika *Kontinentu vitrāžas*. Tā pilnībā vēltīta ārzemju populārajai mūzikai, tajā skaitā ASV rokmūziķim – ģitāristam Džimijam Hendriksam (*Jimi Hendrix*), kas raksturots kā "ģitāras burvis" (*Kontinentu vitrāžas* 1971a: 28–29). Turpmākajās *Kontinentu vitrāžās* priekšplānā izvirzās galvenokārt politika un dažādi

²⁰ Velāk tās vietā tiek publicēta rubrika *Autogrāfs "Liesmai"*.

²¹ 70. gadu sākumā tiek slēgta arī hipiju vidū iecienītā kafējnīca *Sputņiks*, ko apmeklētāji bija iesaukuši par *Kazu*.

²² Jau pieminētajā 8. numurā, rubrikā *Katrai dziesmai sava vēsture*, ir publicēta arī vēstule ar nosaukumu *Frontes dzezs*. To žurnālam sūtījis "Urālu brīvprātīgā tanku korpusa veterāns" Naums Komms, un tā vēsta, ka jau kopš 1943. gada PSRS armijas orķestri esot atskaņojuši džeza mūziku. Minēts konkrēts piemērs – *Dziesma par melnajiem nažiem*, ko sacerējis autors kopā ar savu draugu Ivanu Ovčiņinu (Komms 1971: 30). Šī dziesma žurnālā ir publicēta ar vārdiem un notīm. Tā apdzied cīņu pret fašismu, un vēstules autors apgalvo, ka orķestra mūziķi ir karojuši frontē. Komma rakstītais iezīmē pārmaiņu, kas turpmāk būs vērojama džeza tēmas atspoguļojumā žurnālā *Liesma*: raksti par ārzemju un Latvijas džeza mūziķiem parādīsies arvien biežāk.

pasaules notikumi, un jau 8. numurā ar rokmūziku saistīta ir tikai viena sadaļa ar nosaukumu *Ka tik reklāma*, kurā atspoguļota informācija par grupas *The Rolling Stones* līdera Mīka Džegera (*Mick Jagger*) kāzām (*Kontinentu vitrāžas* 1971b: 22). Tomēr gandrīz ik reizi šajā rubrikā ir iekļauta īsa informācija par kādu populāru ārzemju mūziķi. Roks bieži tiek attēlots kā jaunatnes protesta mūzika, tostarp bigbīta festivāls Londonā raksturots kā mierīgs pasākums, kurā uzstājas mākslinieki ar augstu muzikālo sagatavotību un kura starplaikos notiek progresīvās jaunatnes politiskas diskusijas (raksts *Kontinentu vitrāžas* 1971c: 18–19; sadaļa *Bigbīts Haidparkā pulcē 200 000 jauniešu*). Atzinīgus vārdus par savu politisko nostāju saņem vairākas rokgrupas – *Beach Boys*, *Beatles* u. c. Raksti par rokmūziku bieži ir anonīmi. Dažkārt tiek minēti arī žurnālistu vārdi; nozīmīgi ir, piemēram, Aivara Baumaņa, Guntas Prapes u. c. žurnālistu raksti.

1971. gada 8. numurā pirmoreiz parādās rubrika *Liesmas albums* (1971a). Turpmāk katrā otrajā, bet vēlāk jau katrā numurā tā vēsta par četriem dažādiem māksliniekiem – aktieriem vai mūziķiem. Gandrīz ikreiz viņu vidū ir arī vismaz viens populārs ārzemju mūziķis, piemēram, Toms Džonss (*Tom Jones*; skat. *Liesmas albums* 1971b) u. c.²²

Kā populārākās Rietumu rokgrupas tiek minētas *The Beatles* un *The Rolling Stones*; pirmā vērtēta ar piesardzīgu atzinību, bet otrajai adresēta kritika. 1971. gada rakstā "*The Beatles & Co*" spožums un noriets ansamblis *The Beatles* raksturots kā talantīgs un panākumiem bagāts kolektīvs, tomēr vienlaikus pausts uzskats, ka šīs grupas mūzika ir pakļauta stingrai cenzūrai:

"Bītlu mūzikas menedžeri vērīgi sekoja, lai no dziesmu tekstiem izzustu protesta gars. Par kritikas devām bigbīta dziesmās rūpējās psihologi – [...] ietekme uz jaunatni tika rūpīgi pētīta un analizēta. Pat bītlu izturēšanos uz skatuves un uzstāšanās ilgumu noteica speciāls reklāmas psihologs, un ansamblim viņa norādījumi bija stingri jāievēro." (Baumanis 1971: 28–29)

Vēlāk grupas *The Beatles* dalībnieki tiek vērtēti pamatā pozitīvi viņu politiskās nostājas dēļ. 1973. gada rakstā *Arī viens no bītliem...* vēstīts, ka Pola Makartnija dziesmu *Atdodiet Īriju īriem* (*Give Ireland Back to the Irish*) cenzūra politisku iemeslu dēļ aizliedz atskaņot Lielbritānijas radio un televīzijā (*Kontinentu vitrāžas* 1972: 28). Vēl pēc gada publicēts garš raksts ar nosaukumu *The Beatles un Bītlomānija* (1973: 23), kurā cildināta grupas *The Beatles* mūzika un panākumi.

Savukārt *The Rolling Stones* žurnāla *Liesma* slejās atainots kā šovbiznesa un reklāmas produkts, kura popularitātes pamatā ir paaudžu konflikts buržuāziskajā sabiedrībā. Tiek vēstīts, ka "neviens no mūsu jauniešiem nebūtu sajūsmā par ansambļa, maigi izsakoties, neestētisko priekšnesumu, ar ko tas noturējies slavas karuselī Rietumos pēdējos gados" ("*Akmens lavīna*" veļas joprojām 1974: 22).

Arī pārējām ārzemju rokgrupām, kas nepauž PSRS politikas veidotājiem tīkamas idejas, vēltas nosodošas publikācijas. Piemēram, 1973. gadā rubrikā *Kontinentu vitrāžas* iekļauts raksts *Marks Bolans jeb R(ekstāze)*; tas vēsta par rokgrupu *T.Rex*, kas tiek kritizēta kā līdzeklis Rietumvalstu jaunatnes pārvēršanai mietpilsoņos:

“Ap šo ansambli saceltā masu psihoze neapšaubāmi ir biznesmeņu un politiķu roku darbs. Kāds angļu leiborists nesen trāpīgi norādīja, ka konservatīvo valdībai šāds jaunatnes elks ir izdevīgs, jo aizvien asāko sociālo pretrunu laikmetā zināmas Lielbritānijas jauniešu daļas domas novērš no ikdienas problēmām.” (*Kontinentu vitrāžas* 1973b: 29)

Arī citos rakstos, piemēram, “*Show Business*”, jeb kā taisa elkus, Rietumvalstu populārā kultūra tiek atainota kā masu psihozes izraisītāja nolūkā gūt peļņu (Gints 1962: 20).

70. gadu otrajā pusē un turpmāk PSRS un Rietumvalstu attiecības ietekmē Eiropas Drošības un sadarbības apspriedes principu deklarācija (t. s. Helsinku deklarācija)²³. 1975. gadā to paraksta teju visas Eiropas valstis, arī PSRS, ASV un Kanāda, cerot, ka šis dokuments uzlabos PSRS un Rietumvalstu attiecības. Parakstot deklarāciju, ASV prezidents Džeralds Fords un citi NATO valstu līderi gan uzsver, ka to nostāja Baltijas valstu okupācijas jautājumā paliek nemainīga (Hiden, Made, Smith 2008: 65). Austrumu bloka un Rietumvalstu attiecības joprojām sarežģī kari un revolūcijas Āfrikas kontinentā un citur pasaulē²⁴, taču vienlaikus turpinās ASV un PSRS sarunas, tādējādi 1979. gadā abu lielvalstu vadītāji paraksta jaunu līgumu par bruņošanās ierobežošanu.

Iekšpolitikā 70. gadu otrā puse joprojām iezīmē Brežņeva varas pieaugumu, kas turpmākajos gados noved pie personības kulta. Vairums valsts varas iestāžu darbinieku ieņem savus amatus ilgus gadus, kas atbilst Brežņeva t. s. kadru stabilitātes politikai un vienlaikus veicina valstī stagnāciju²⁵.

1977. gadā par LPSR VDK priekšsēdētāja pirmo vietnieku kļūst vēlākais LKP CK pirmais sekretārs Boriss Pugo. Tajā pašā gadā (1977) PSRS MP GLP uzdod pakļautajām iestādēm sevišķi pastiprināt ideoloģiski politisko kontroli. Tiek pieprasīts stingrāk vērtēt izdevumu saturu, to nosaukumus un tirāžu (LVA, 917-1.a-141: 72). 1977. gadā nāk klajā jauns, PSRS MP GLP sastādīts *Ziņu saraksts* (Strods 2008: 15).

Presē bieži tiek aprakstīti jaunatnes festivāli un diskotēkas, jo varas iestādes šos pasākumus izmanto komjaunatnes masu politiskā darba un propagandas veikšanai; par to liecina VĻKJS CK pieņemtie lēmumi (VĻKJS CK II plēnuma lēmums 1978: 3). Diskotēku programmas tiek veidotas tā, lai virzītu jaunatnes gaumi noteiktā gultnē, balstoties uz “labākajiem klasikas un estrādes paraugiem” (Pastuhovs 1978: 5). 70. gadu beigās Padomju Savienībā sāk izdot skaņuplates ar Rietumvalstu populāro mūziku, tajā skaitā rokmūziku. Turpmāk roks nereti tiek pieminēts rakstos par diskotēkām.

²³ Tajā tiek apliecināta valstu suverenitātes un robežu neaizskaramības ievērošana, vienlīdzīgas tautu pašnoteikšanās tiesības, starpvalstu konfliktu risināšana nevardarbīgā ceļā, neiejaukšanās citu valstu iekšējās lietās, cilvēktiesību un pamatbrīvību ievērošana, ieskaitot domu, sirdsapziņas, reliģijas un pārliecības brīvību. Vēlākos gados uz Helsinku deklarācijā minētajiem punktiem atsaucas Latvijas cilvēktiesību aizstāvju grupa *Helsinki-86* u. c. disidenti.

²⁴ Piemēram, 1975. gada Angolas pilsoņu karš un 1977. gada Etiopijas-Somālijas karš, kuros PSRS atbalsta marksistiskos spēkus.

²⁵ Tomēr iepriekš Politbirojā ietekmīgā Andreja Kirilēno vara mazinās. 1977. gadā no amata tiek atcelts Nikolajs Podgornijs, un Brežņevs ieņem arī viņa amatu kā AP Prezidija priekšsēdētājs. Savukārt 1978. gadā PSKP CK karjeru uzsāk vēlākais ģenerālsekretārs Mihails Gorbačovs.

Prese bieži pievērš uzmanību ne vien Rietumvalstu, bet arī Austrumeiropas rokgrupām. 1974. gadā Aivars Baumanis rakstā *Seši jaunie sentēvi* atzinīgi vēsta par Dienvidslāvijas rokgrupu *Mladi Batali*, tomēr izvairās lietot jēdzienu *roks* (Baumanis 1974: 27). Šis raksts ir Baumaņa pēdējā publikācija žurnālā 70. gados. Viņš tiek nosūdzēts VDK par raidstacijas *Amerikas balss* klausīšanos, tādēļ spiests iesniegt atlūgumu (Baumanis b. g.). Par populāro mūziku turpina rakstīt Gunta Prape, Ruta Darbiņa u. c., joprojām liela daļa īsāku rakstu par roku ir anonīmi. Pēc 1975. gada jēdzieni *roks*, *rokmūzika* un *rokgrupa* publikācijās parādās aizvien biežāk, piemēram, 1975. gadā rubrikā *Kontinentu vitrāžas* publicētā rakstā ungāru grupa *Skorpio* ir raksturota kā “roka mūziķu grupa” (*Iepazīstieties – “Skorpio”!* 1975: 29).

70. gadu otrajā pusē vairāki raksti ziņo par ikgadējo LPSR studentu Politiskās dziesmas festivālu, kas pirmoreiz notiek 1976. gadā. To organizē “Latvijas LKJS CK un ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotā Pētera Stučkas LVU, pēc LVU studentu kluba iniciatīvas” (Priedītis 1976: 4). Piedalās pašdarbnieku vokāli instrumentālie ansambļi (VIA) un populārās mūzikas interpreti no dažādām PSRS republikām, kā arī Austrumeiropas, Argentīnas, Peru u. c. valstīm. Žurnāls *Liesma* vēstī par festivāla notikumiem un dalībniekiem ieinteresēti un atzinīgi. Līdzās *Liepājas dzintaram* Politiskās dziesmas festivāls kļūst par nozīmīgu platformu rokgrupu priekšnesumiem lielākas auditorijas priekšā.

Rokmūzikas pieskatīšanas posms (1980–1985)

1979. gada decembrī PSRS īsteno iebrukumu Afganistānā. Karš turpinās līdz 1989. gada februārim, un PSRS attiecības ar Rietumvalstīm 80. gados ir saspīlētākas nekā iepriekšējā desmitgadē. Par spīti tam, žurnāls *Liesma* nepārstāj informēt par Rietumvalstu rokgrupām. No 408 manis atlasītajiem, mūzikai veltītajiem šī laikposma rakstiem 68% vēsta par populāro mūziku, 19% – par akadēmisko mūziku, 13% – par citām tēmām. 31% no populārajai mūzikai veltītajiem rakstiem (kopā 88 publikācijas) aplūko roku. Vispārējā attieksme pret šo žanru ir liberālāka nekā jebkad agrāk, tomēr režīmam nevēlamās grupas žurnālā tiek ignorētas.

80. gadu sākums iezīmē pārmaiņas PSRS²⁶ un LPSR vadībā. 1982. gada 25. janvārī mirst Mihails Suslovs, bet 10. novembrī – arī Leonīds Brežņevs. Iepriekš īstenotais kolektīvās varas modelis ir viens no iemesliem, kāpēc PSKP CK aprindās neiezīmējas izteikts līderis, kas pārņemtu varu²⁷. Latvijā 1984. gada 14. aprīlī Boriss Pugo nomaina amatā līdzšinējo LKP CK pirmo sekretāru Augustu Vosu.

VLĶJS CK IV plēnumā kā jaunatnes morāli estētiskās audzināšanas līdzeklis minētas diskotēkas, savukārt buržuāziskās modes atdarināšana raksturota kā uzvedības normu pārkāpums (*VLĶJS CK IV plēnuma lēmums* 1979: 2). Tiek aktualizēts jautājums par diskotēku

²⁶ 1980. gada oktobrī Aleksejs Kosigins, kas tiek uzskatīts par PSRS vadības liberālākā spārma pārstāvi, atkāpjas no Ministru Padomes priekšsēdētāja amata. Brežņevs šo situāciju izmanto, lai ieceltu valdībā sev lojālus un konservatīvākus politiķus, savukārt Politbirojā sāk strādāt Gorbačovs.

²⁷ 1982. gada 12. novembrī par CK ģenerālsekretāru kļūst līdzšinējais VDK priekšsēdētājs (1967–1982) Jurijs Andropovs, kas mirst 15 mēnešus vēlāk – 1984. gada 9. februārī. 13. februārī par PSKP CK ģenerālsekretāru kļūst Konstantīns Čerņenko, kas savukārt mirst vēl pēc 13 mēnešiem – 1985. gada 10. martā.

repertuāru: uzsvērts, ka tam jāietver varai draudzīgas politiskās dziesmas un nav pieļaujami buržuāziskās masu kultūras elementi (Pastuhovs 1982: 4). VĻKJS uzdod atbildīgajām iestādēm paaugstināt diskotēku programmu un vokāli instrumentālo ansambļu repertuāra “idejiski estētisko” līmeni (VĻKJS CK V plēnuma lēmums 1983: 2). LĻKJS CK pirmais sekretārs Arturs Plaude pauž uzskatu, ka jāapmāca diskotēku personāls un jāveido vienots diskotēku nolikums (Plaude 1979: 1). LĻKJS CK uzdod lielāku vērību veltīt mērķtiecīgai jaunatnes brīvā laika plānošanai un attīstīt jaunatnes masu pašdarbību (LĻKJS CK XXII kongresa lēmums 1982: 1). Tādējādi diskotēku tēma žurnālā tiek atspoguļota bieži, un reizēm šie raksti ir saistīti ar rokmūziku (Prape 1981a: 7; u. c.)

80. gados darbību uzsāk vairākas neatkarīgās (*pagrīdes*) grupas, par kurām žurnāls nevēsta. 1981. gadā dibināti *Dzeltenie pastnieki*, un 1982. gadā mūziķa gaitas atsāk Pits Andersons, uzstājoties ar grupu *Arhīvs*. 1982. gadā debitē smagā roka grupa *Jūras mēsli* (vēlākais nosaukums *Dzelzs ceļš*). 1984. gadā dibināta avangarda rokgrupa *ZGA (ЗГА)*, kā arī rokenrola grupa *Specbrigada (Спецбригада)*. 1985. gadā darbību sāk pankroka grupa *Aklā zarna* (vēlākais nosaukums *Inokentijs Mārpls*). Vēl dažas rokgrupas, kas aktīvi darbojas attiecīgajā laikposmā, ir Andreja Jahimoviča vadītais *Cement (Цемент)*, kā arī ansamblī *Dihlofos (Духлофос)*, *Piligrim (Пилгрим)* u. c.

Liberalizācija attieksmē pret rokmūziku iezīmējas ne tikai Latvijā, bet arī citviet PSRS. 1980. gadā Gruzijā norit festivāls *Tbilisi 80*, kas uzskatāms par pirmo rokfestivālu Padomju Savienībā. 1981. gadā tiek atvērta Ļeņingradas (tagadējās Sanktpēterburgas) rokklubs (vairums publicistu uzskata, ka tas darbojies ciešā VDK pārraudzībā); tā paspārnē uzstājas dažādas PSRS rokgrupas.

1983. gadā Andris Černovs savas vecmāmiņas laukos Iecavā sarīko festivālu, kas uzskatāms par pirmo neatkarīgās mūzikas festivālu Latvijā. Tajā piedalās vairākas Latvijas *pagrīdes* grupas. *Pagrīdes* rokmūziķiem līdz tam praktiski nebija nozīmīgu platformu koncertēšanai, kā arī nebija cerību veikt mūzikas ierakstus kādā no divām profesionālajām Latvijas skaņu ierakstu studijām (firmas *Melodija* un Latvijas Radio studijās). Vienīgā iespēja bija darīt to mājas apstākļos un pēc tam saviem spēkiem ierakstus pavairot (Lagimovs 2015, Jevsjukovs 2015: intervijas autora privātarhīvā). Situācija mainās, kad, sekojot Ļeņingradas piemēram, 1983. gadā sāk darboties Rīgas rokklubs. Tas maz zināmām Latvijas rokgrupām sniedz iespēju uzstāties publiskos koncertos, turklāt šīs grupas var izmantot arī Rīgas rokkluba aparatūru koncertierakstu veikšanai (Jevsjukovs 2015: intervija autora arhīvā). Turpmākajos gados *pagrīdes* rokgrupu darbība lielākoties netiek traucēta, tomēr tām ir ierobežotas nākotnes perspektīvas. Grupas *Inokentijs Mārpls* dalībnieks Raimonds Lagimovs (pazīstams ar skatuves vārdu *Dambis*) atzīst: lai arī neatkarīgo grupu

dziesmu vārdi nebija vērtējami kā režimam draudzīgi, tomēr to radošo darbību ietekmēja pašcenzūra – paši mūziķi sekoja līdzi, lai dziesmu tekstu pārmērīgas atklātības dēļ neiekultos nepatīkšanās (Lagimovs 2015: intervija autora privātarhīvā). Žurnālu publikācijās šo rokgrupu darbība netiek atspoguļota.

Vienlaikus rodas jaunas grupas, kas uzstājas oficiālos koncertos. Piemēram, 1983. gadā tiek dibināta ārtroka grupa *Elpa*, 1984. gadā – *Jumprava*. Atsevišķos gadījumos populāru rokgrupu darbībai tiek likti šķēršļi. 1980. gadā radies ansamblis *Pērkons*, kam veltīts atzinīgs raksts *Pie baltas lapas* (Spertāle 1982: 16), un vēlreiz *Pērkons* pieminēts rakstā 1983. gada sākumā (Paikena 1983: 18). Pēc tam žurnāls par šo grupu līdz pat 1987. gadam vairs nevēsta, un tā tiek aizliegta divreiz. Pirmoreiz tas notiek 1983. gadā; pēc tam, 1984. gadā, grupa atsāk darbību, taču vēlreizējs aizliegums seko 1985. gadā, kad pēc koncerta Ogres estrādē fani izdemolē vilciena vagonu.

Atšķirībā no 70. gadiem, 80. gadu pirmās puses publikācijās paustā attieksme pret ārzemju rokmūziku bieži ir atzinīga vai neitrāla (informatīva), nosodījums sastopams reti. Žurnālā biežāk vēstīts par dažām populārākajām ārzemju rokgrupām (īpaši tām, kuru ierakstus izdod firma *Melodija*), tomēr netiek veidots vispusīgs kopskats uz rokmūzikas aktualitātēm pasaulē. 1981. gadā žurnālā *Liesma* savu darbību atsāk Aivars Baumanis, kas vēlāk, jau neatkarības gados, kļūst arī par ziņu aģentūras *LETA* direktoru un Ārlietu ministrijas diplomātu. Par populāro mūziku turpina rakstīt Gunta Prape. Kopš 1983. gada ārzemju rokmūziku savās publikācijās bieži apcer tolaik gados jaunais žurnālists Klāss Vāvere.

Diskusija par populāro (vieglo, estrādes) mūziku turpmāk nereti ir saistīta ar modē nākušo diskomūziku. Piemēram, rakstā *Disko – labi vai slikti?* tiek apspriests tās vērtīgums kopumā (Putāns 1981: 27). Komponista un ansambļa *Sīpoli* dalībnieka Mārtiņa Brauna un mūziķa, diskžokeja Hardija Lediņa diskusijā (*Diskotēka un dzīvā mūzika. Konkurenti?*) meklēta atbilde uz jautājumu, vai disko ir konkurents dzīvajai mūzikai (Prape 1983: 4).

Joprojām publikācijas tiek veltītas populārām latviešu un PSRS rokgrupām, kas uzstājas oficiālos koncertos. Tās raksturojot, žurnālisti brīvi lieto jēdzienus *roks*, *rokmūzika* un *rokgrupa*. Atzinīgas atsauksmes adresētas latviešu grupām *Credo*, *Menuets*, *Sīpoli*, *Līvi*, *Modo*, Imanta Kalniņa darbībai, dziesminiekam Haraldam Sīmanim, kas spēlējis filharmonijas kolektīvā *Tip-Top*, u. c. Lielākoties pozitīvus vērtējumus gūst arī ārzemju mūziķi, kas iepriekšējos laikposmos tika nosodīti: Klifs Ričards, Elviss Preslijs, *The Rolling Stones* u. c. Atrodama informācija par Rietumu rokgrupām *Smokie*, *Pink Floyd*, *The Who* un *Deep Purple*; tiek apspriesta *The Beatles* dalībnieku darbība pēc grupas izjukšanas, rokopera *Jesus Christ Superstar* u. c. tēmas. Bieži vēstīts par

Austrumeiropas rokgrupām, piemēram, ungāru smagā roka grupu *Piramis*, igauņu *Fix*, poļu *SBP*, čehoslovāku *Katapult* un *M. Efekt*, bulgāru *Cvarček*, Austrumvācijas *Magdeburg* u. c. Rokmūzikas stili, kam šajā laikposmā veltītas kritiskas atsauksmes, ir pankroks un *New Wave*.

Rokmūzika tiek pozicionēta kā jaunatnes mūzika, pret kuru vecākas paaudzes cilvēkiem reizēm ir aizspriedumi. Piemēram, vienā no rakstiem aplūkota pēc Kārļa Skalbes pasakas motīviem tapusi un Igaunijā uzvestā rokopera *Ziemeļu jaunava*, kurā mūziku atskaņo igauņu ansamblis *Fix*. Publikācija sākas ar vārdiem: “Visi grib redzēt. Visiem vajag redzēt. Rokš pieder jaunatnei! Atvainojiet! Jaunatne, protams, šajā konkrētajā gadījumā ir kategorija ārpus konkurences.” (Prāpe 1981b: 14)

Secinājumi

Žurnāla *Liesma* attieksmē pret rokmužiku ir vērojama pakāpeniska liberalizācija. Pirmie raksti, kas veltīti ārzemju rokam, presē parādās 1962. gadā, un sākotnēji tie ir nosodoši. Par atsevišķām Latvijas rokgrupām žurnāls vēsta kopš 70. gadu sākuma. Analizējot *Liesmas* publikācijas, iezīmējas četri laikposmi, kurus var apzīmēt šādi:

- rokmužikas ignorēšana (1958–1962),
- rokmužikas nosodišana (1962–1970),
- rokmužikas pieradināšana (1970–1980),
- rokmužikas pieskatīšana (1980–1985).

Ignorēšanas laikā, 1958.–1962. gadā, žurnāls nevēsta par rokmužiku, lai arī jauniešu vidē tā jau ir guvusi popularitāti. Varas iestādes uztver šo tendenci ar bažām, un 50. gadu beigās top priekšlikumi ierobežot estrādes orķestru un ansambļu repertuāru, izveidojot vienotu cenzūras sistēmu, lai nepieļautu Rietumvalstu mūzikas un deju izplatīšanos jauniešu vidē.

Seko rokmužikas nosodišanas posms (1962–1970). Publikācijas par šo žanru tolaik ir visai retas, rokenrols reizēm tiek apzīmēts kā džeza deja. Latvijas rokmužiku darbību žurnāls šajā periodā ignorē, tā vietā tiek vēstīts par komunistiskajai ideoloģijai atbilstošu populāro mūziku. Kopš 1963. gada pilnībā tiek realizēta centralizēta sistēma estrādes orķestru repertuāra kontrolei un no tā tiek izskausta Rietumvalstu populārā mūzika.

Visbiežāk rokmužika 60. gados raksturota kā kapitālistu bizness, kas vērsts uz jauniešu auditoriju, un arī kā buržuāziskās sabiedrības drīza un neizbēgama sagrūvuma pazīme. Spilgti izteikti ir centieni atturēt jauniešus no šīs mūzikas klausīšanās vai dejošanas pie tās. Sastopamas diskusijas par to, vai visa populārā (vieglā, estrādes) mūzika ir nevērtīga pēc būtības un kādai jābūt labai populārajai mūzikai. Nosodoši rakstīts

par jauniešu dejošanu Rietumvalstu populārās mūzikas pavadībā, un negatīvi tiek vērtēta rokenrola un tvista augošā popularitāte jauniešu vidē. 60. gadu otrajā pusē dejojotājus nosodošas publikācijas ir sastopamas jau retāk, līdz beidzot attieksme pret tvistu mainās. Tiek secināts, ka tas kļuvis pārāk populārs jauniešu aprindās, lai to aizliegtu pilnībā, un priekšplānā izvirzās viedoklis, ka jāmaca to dejojot “pareizi” (piem., Drulle 1965: 17).

70. gados iezīmējas rokmūzikas *pieradināšanas* posms. Tā sākums sakrīt ar PSRS un Rietumvalstu attiecību uzlabošanu. Daļa no rokmūzikas, kas PSRS režīmam acīmredzot šķiet mazāk kaitīga, tiek pieņemta; tas attiecas arī uz atsevišķām Latvijas rokgrupām, kas spēj izpildīt cenzūras prasības. Reizēm rakstos sastopami pretrunīgi viedokļi par ārzemju rokmūziķiem (piemēram, *The Beatles*, Elvisu Presliju u. c.). Žurnālā vēstīts tikai par tām Latvijas rokgrupām, kas uzstājas oficiālos koncertos. Par spīti rokmūzikas tēmas liberalizācijai presē, varas iestādes liek šķēršļus dažu Latvijas rokgrupu darbībai.

Savukārt atsevišķas ārzemju rokgrupas un to klausītāji tiek raksturoti kā opozicionāri kapitalismam, ņemot vērā mūziķu pausto nostāju ārpolitikas jautājumos (nosodījumu aparteīdam Dienvidāfrikas Republikā, karam Vjetnamā u. c.). Turpretī citos gadījumos rokmūzikas klausītāji tiek atainoti kā vardarbīgi huligāni, narkotiku lietotāji u. tml. Vairākās publikācijās vērojami centieni diskreditēt hipiju subkultūru Rietumvalstīs, bet paralēli pieaug hipiju kustības izplatība Latvijā un citur PSRS. Šajā laikā pret hipijiem Latvijā tiek izvērsta pretdarbība: ar varu tiek nogriezti jauniešu mati u. tml. Visā Padomju Savienībā populāri kļūst estrādes ansambļi (VIA), kas formāli darbojas kāda kolhoza, rūpnīcas vai skolas paspārnē. Šāda prakse sniedz iespēju mūziķiem uzstāties oficiālos koncertos, iegūt savā rīcībā mēģinājumu telpas un reizēm arī mūzikas instrumentus. Šie ansambļi bieži iekļauj savā mūzikā roka elementus. Dažām grupām, kas ar panākumiem startē konkursos un festivālos (īpaši *Liepājas dzintarā*, Politiskās dziesmas festivālos), tiek veltītas publikācijas žurnālā.

80. gadu pirmā pusē ir rokmūzikas *pieskatīšanas* periods, kad žurnālā brīvāk nekā jebkad agrāk tiek vēstīts par Latvijas un ārzemju rokmūziķiem. Šajā laikposmā arī izveidots Rīgas rokklubs; tajā uzstājas grupas, kuru līdzdalību oficiālos koncertos cenzūra nepieļauj. Kluba darbība netiek traucēta, tomēr žurnālā tiek vēstīts tikai par tām latviešu rokgrupām, kas atbilst cenzūras prasībām, kā arī piedalās oficiālos koncertos, festivālos un televīzijas raidījumos.

Iepriekš, 70. gados, svarīgs faktors, kas sekmēja pārmaiņas attieksmē pret rokmūziku, bija PSRS un Rietumvalstu attiecību uzlabošanās. Tieši starptautiskā saspīlējuma atslābuma politikas iespaidā raksti par ārzemju rokmūziku žurnālā parādījās arvien biežāk, un aizvien retāk tie bija kritiski. Pēc 1979. gada PSRS attiecības ar Rietumvalstīm strauji

pasliktinās Afganistānas kara dēļ, tomēr presē pausto attieksmi pret rokmūziku tas neietekmē: turpinās šīs tēmas liberalizācija. Arī PSKP vadītāju maiņa izteiktas pārmaiņas roka vērtējumā nevieš.

Pēc 1985. gada žurnālisti Latvijā var izteikties par rokmūziku krietni brīvāk, un šim laika posmam vērts veltīt atsevišķu pētījumu. Lai padziļināti izprastu žurnāla *Liesma* publikāciju diskursu saiknē ar rokmūziku, būtu noderīgi nākotnē veikt arī atsevišķu publikāciju kontentanalīzi. Tāpat viens no turpmākās pētniecības uzdevumiem ir žurnālā *Liesma* publicēto nošu stilistiska analīze, kas ļautu noskaidrot, cik izteikti šajās dziesmās ir roka elementi. Visbeidzot, būtu vērts arī pētīt, vai un kā rokmūzikas tēmas liberalizāciju iespaidojuši Latvijā pieejamie Rietumvalstu kompartiju laikraksti.

Saīsinājumi

AM – Aizsardzības ministrija

AP – Augstākā padome

CK – Centrālā komiteja

GLP – Galvenā Literatūras pārvalde (jeb “glavļits”)

IeM – Iekšlietu ministrija

LKP – Latvijas Komunistiskā partija (līdz 1952 – Latvijas Komunistiskā (boļševiku) partija)

LPSR – Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika

LVA – Latvijas Valsts arhīvs

LVU – Latvijas Valsts universitāte

LĻKJS – Latvijas Ļeņina Komunistiskās Jaunatnes Ssavienība

MP – Ministru Padome

PSKP – Padomju Savienības Komunistiskā partija

VDK – Valsts Drošības komiteja

VIA – vokāli instrumentāls ansamblis

VĻKJS – Vissavienības Ļeņina Komunistiskās Jaunatnes Savienība

PERIODIZATION AND ANALYSIS OF ARTICLES DEVOTED TO ROCK MUSIC IN MAGAZINE *LIESMA*, REGARDING THEIR SOCIO-POLITICAL CONTEXT (1958–1985)

Reinis Jaunais

Summary

Keywords: Soviet ideology, authorities, attitude towards Western culture

The paper discusses the history of rock music in Latvia in the time of Soviet occupation. The aim of this research is to analyse the articles on rock music in the magazine *Liesma* and provide contextual information about the time period. Articles were researched in a socio-political context, as well as in the context of the Latvian rock music scene to understand the dynamics of the authorities' attitude towards rock music and the cultural politics of the USSR in Latvia. All periodicals in the USSR were strictly controlled by censorship and the state monopolized their publication. The magazine *Liesma* was the responsibility of the Leninist Young Communist League in Latvia and it was one of the few periodicals oriented towards Latvian youth.

The chronology of the research starts with the very first magazine (1958) and ends in the year when Mikhail Gorbachev became the General Secretary of the Communist Party of the Soviet Union (1985). Four time periods are identified in the research:

1. Disregard of rock music (1958–1962),
2. Condemnation of rock music (1962–1970),
3. 'Domestication' of rock music (1970–1980),
4. 'Supervision' of rock music (1980–1985).

Rock music was disregarded in the press until 1962 and all foreign popular music was criticized. People were also listening to rock music on foreign radio stations, although broadcasts in Latvian cities were intentionally disrupted. Authorities tried to suppress all information about popular culture in the West.

1962–1970 was a period of condemnation of rock music. Though the first Latvian rock bands formed, foreign rock music was criticized in the press. It was considered a symbol of the depravity of the West, as capitalistic business and worthless popular music that was not suitable to the people of Soviet Union. Strong criticism was expressed about young people dancing to Western music. Latvian rock bands were ignored in magazines during this period.

The next period was the 'domestication' of rock music (1970–1980) – the time when political relationships between the USSR and Western

governments became more constructive but rock music became even more popular among Latvian youth. Some of the local rock bands that passed censorship and were believed to be harmless to the regime of the USSR were allowed to give official concerts and perform at festivals. There are articles devoted to those popular Latvian rock bands. Western hippies were particularly strongly criticised, as the hippie subculture in Latvia was becoming more popular. There were both condemnatory and appreciative articles devoted to rock music from the West, for example, articles about bands such as *The Beatles*, while some others such as the *Rolling Stones*, *T.Rex* or Elvis Presley mainly were criticized.

‘Supervision’ of rock music (1980–1985) was the most liberal of these periods. Some popular rock bands (both Western and Latvian) were often mentioned in the magazine, while some others were still ignored. During these years, many new ‘underground’ rock bands were established in Latvia. Their performances were limited to small audiences, and their concerts were organized in flats or small basements. However, in 1983, the Riga Rock Club began organizing legal rock concerts of little-known local rock bands that were ignored in press.

Literatūra un citi avoti

- Aida, M. (1963). Par dejām skaistām un neglītām. *Liesma* 6, 27. lpp.
- “Akmens lavīna” veļas joprojām (1974). *Liesma* 5, 22. lpp.
- Alksnis, Armands (2015). Intervija Reinim Jaunajam 26. februārī Rīgas 45. vidusskolā (grupas *Credo*, *Vecās mājas* u. c.). Pieraksts Reiņa Jaunā privātarhīvā
- Amerikāņu jaunatnes protests un meklējumi (1970). *Liesma* 2, 26.–27. lpp.
- Audzināt jaunatni mūsu partijas ideju garā (1959). *Liesma* 12, 5. lpp.
- Aule, D. (1968). Deja ir nopietna lieta. *Liesma* 1, 26. lpp.
- Āķis, Valdis (1958). *Mākslas mīlotājs* [satīriskā dzeja]. R. Jansona zīmējums. *Liesma* 8, 28.–29. lpp.
- Bartkevičs, Leonards (1963), Latvijas LKJS CK pirmais sekretārs. Referāts. *Padomju Jaunatne*, 16. jūlijs
- Baumanis, Aivars (1971). The Beatles & Co – spožums un noriets. *Liesma* 6, 28.–29. lpp.
- Baumanis, Aivars (1974). Seši “jaunie sentēvi”. *Liesma* 8, 27. lpp.
- Baumanis, Aivars (b. g.). No informācijas “atgremotāja” kļūst par spēcīgu ziņu aģentūru. Intervija Rudītei Kalpiņai. *LETA*. <http://leta90.leta.lv/cilveki/aivars-baumanis> (skatīts 2017. gada 14. augustā)

- Belce-Bullītis, Jonass (1962). Tā kunga ganāmpulks. N. Zvirbuļa zīmējums. *Liesma* 4, 33. lpp.
- Bleiere, Daina (2012). *Eiropa ārpus Eiropas... Dzīve Latvijas PSR*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds
- Bušmane, V., un J. Ļubļinskis (1962). Mana Rīga, mani ļaudis. *Liesma* 7, 19. lpp.
- Drulle, Elga (1965). Lūdzam dejot! *Liesma* 5, 17.–18. lpp.
- Dzintars, H. (1958). Parunāsim par uzvedību. *Liesma* 4, 21. lpp.
- Eglāja-Kristone, Eva (2013). *Dzelzsgriezēji: Latvijas un Rietumu trimdas rakstnieku kontakti*. Rīga: Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts
- Ermanbriks, Aldis (1970). Jaunās velsietes triumfs. *Liesma* 3, 29. lpp.
- Gatavosim paši. Elektroģitāra (1966). *Liesma* 9, 28. lpp.
- Gavriļins, Aleksandrs (2017). *Vēstures avotu pētniecība*. Rīga: Latvijas Universitāte
- Gints, A. (1962). "Show Business", jeb kā taisa elkus. *Liesma* 6, 20. lpp.
- Ģeibaks, Mintauts (1963). Nosaukums ir labs. *Liesma* 12, 32. lpp.
- Hiden, John, Vahur Made & David J. Smith (2008). *The Baltic Question During the Cold War*. New York: Routledge
- "Jaunie kreisie" vilšanās un maldu ceļos (1971). *Liesma* 8, 23. lpp.
- Jevsjukovs, Andrejs (2015). Intervija Reinim Jaunajam 18. decembrī Rīgā, JVLMA (grupas *Zivju diena*, *Neglītais pīlēns* u. c.). Pieraksts Reiņa Jaunā privātarhīvā
- Jevtušenko, Jevgeņijs (1962). Šmurgulis fašisms. Atdzejojis Jānis Sirmbārdis. *Liesma* 9, 3. lpp.
- Khrushchev, Nikita (1957) = Nikita Hrushhev. *Za tesnuju svjaz' literatury i iskusstva s zhizn'ju naroda*. Moskva: Gospolizdat
- Komms, Naums (1971). Frontes džezs. *Liesma* 8, 30. lpp.
- Kontinentu vitrāžas (1971a). *Liesma* 7, 28.–29. lpp.
- Kontinentu vitrāžas (1971b). *Liesma* 8, 22. lpp.
- Kontinentu vitrāžas (1971c). *Liesma* 10, 19. lpp.
- Kontinentu vitrāžas (1972). *Liesma* 5, 28. lpp.
- Kontinentu vitrāžas (1973). *Liesma* 2, 29. lpp.
- Iepazīstieties – "Skorpio"! (1975). *Liesma* 5, 29. lpp.
- Kozule, I. (1971). Vai klusējošie amerikāņi? *Liesma* 3, 9. lpp.

Kruks, Sergejs (2008). *“Par mūziku skaistu un melodisku!”: Padomju kultūras politika, 1932–1964*. Rīga: Neputns

Kukuvass, Adriāns (2015). Intervija Reinim Jaunajam 27. februārī Mārupes Mūzikas un mākslas skolā (grupa *Menuets*). Pieraksts Reiņa Jaunā privātarhīvā

Lagimovs, Raimonds (2015), skatuves vārds *Dambis*. Intervija Reinim Jaunajam 19. maijā Rīgā (grupas *Aklā zarna, Inokentijs Mārpls, Amorālā psihoze*). Pieraksts Reiņa Jaunā privātarhīvā

Latvijas LKJS CK lēmums (1970). *Cīņa*. 4. novembris

Liesmas albums (1971a). *Liesma* 8 [bez lpp.].

Liesmas albums (1971b). *Liesma* 10 [bez lpp.].

LLKJS XII kongresa lēmums (1958). *Padomju Jaunatne*, 12. marts

LLKJS XVII kongresa lēmums (1970): par LLKJS CK pārskatu Latvijas Ļeņina Komunistiskās Jaunatnes Savienības XVIII kongresam. *Padomju Jaunatne*, 27. februāris

LLKJS CK XXII kongresa lēmums (1982). Par LLKJS CK pārskata referātu. *Padomju Jaunatne*, 30. marts

Lukjanskis, Egils (1969). Dziesma. *Liesma* 5, 22.–23. lpp.

LVA, 101-12-140: 123–124 = Latvijas Valsts arhīvs. 101. f. (Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālā komiteja), 12. apr., 140. l. (Par neatliekamiem pasākumiem ārzemju pretpadomju radiatoridijumu slāpēšanā. Parakstīts: 4.11.1949.), 123.–124. lpp.

LVA, 101-19-56: 13–14 = Latvijas Valsts arhīvs. 101. f. (Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālā komiteja), 19. apr., 56. l. (LKP CK biroja lēmums 1956. gada 3. septembrī. Par ASV izdotā žurnāla “Amerika” izplatīšanu Rīgā. Paraksts – I. Veselovs), 13.–14. lpp.

LVA, 101-21-24: 9 = Latvijas Valsts arhīvs. 101. f. (Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālā komiteja), 21. apr., 24. l. (Par žurnāla “Liesma” izdošanu: LKP CK 1. protokola 17. paragrāfs, 1958), 9. lpp.

LVA, 101-21-48a: 8–10 = Latvijas Valsts arhīvs. 101. f. (Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālā komiteja), 21. apr., 48.a l. (LKP CK 1958. g. 11. martā izstrādātie slepenie pasākumi PSKP CK sekretariāta 1958. g. 8. janvāra lēmuma “Par trūkumiem Latvijas PSR radošās inteliģences idejiski politiskajā audzināšanā” izpildei), 8.–10. lpp.

LVA, 101-23-51a: 346–347 = Latvijas Valsts arhīvs. 101. f. (Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālā komiteja), 23. apr., 51.a l. (Latvijas Valsts bibliotēkas direktores Ainas Deglavas (1909–1992) 1960. g. 6. septembra ziņojums Maculēvičai LKP

CK Propagandas un aģitācijas daļā par bibliotēkas darbu ar kapitālistiskajās valstīs, īpaši latviešu emigrācijā, izdoto literatūru. Paraksts – A. Deglava), 346.–347. lpp.

LVA, 101-24-127: 4–9 = Latvijas Valsts arhīvs. 101. f. (Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālā komiteja), 24. apr., 127. l. (Atskaite. Par Latvijas PSR Glavlita cenzūras punkta Rīgas pastā darbu privāto personu uz ārzemēm sūtīto bandroļu kontrolē 1960. gadā. Norādīts: *Pilnīgi slepeni*), 4.–9. lpp.

LVA, PA-201-1130-1: 1–62 = Latvijas Valsts arhīvs. PA-201. f. (Latvijas Ļeņina Komunistiskās Jaunatnes Savienības Centrālā Komiteja), 1130. apr., 1. l. (LĻKJS rajona komiteju atskaites par paveikto VĻKJS VIII plēnumā pieņemtā lēmuma sakarā *Par pasākumiem V. I. Ļeņina vārdā nosauktās pionieru organizācijas darba uzlabošanai*. 1958), 1.–62. lpp.

LVA, 270-2-5771: 99–106 = Latvijas Valsts arhīvs. 270. f. (Latvijas PSR Ministru Padome un Latvijas Republikas Ministru Padome), 2. apr., 5771. l. (LPSR Kultūras ministrijas kolēģijas lēmums par LPSR kultūras iestāžu uzdevumiem sakarā ar Ņ. Hruščova rakstu “Par literatūras un mākslas ciešajiem sakariem ar tautas dzīvi”, 1957), 99.–106. lpp.

LVA, 678-2-103: 35–36 = Latvijas Valsts arhīvs. 678. f. (Latvijas PSR Kultūras ministrija, Latvijas PSR Valsts kultūras komiteja un Latvijas Republikas Kultūras ministrija), 2. apr., 103. l. (Rīgas pilsētas kultūras pārvaldes priekšlikumi par Rīgas estrādes orķestru repertuāra kontroli. Parakstīts: 1959. g. 21. februārī), 35.–36. lpp.

LVA, 917-1a-141: 72 = Latvijas Valsts arhīvs. 917. f. (Latvijas PSR Ministru Padomes Galvenā pārvalde valsts noslēpumu aizsardzībai presē), 1.a apr., 141. l. (Perechen' svedenij 1977 goda. *Kniga protokolov soveshhanij u nachal'nika Glavnogo upravljenija Latvii 1975–1977*), 72. lpp.

Ļubļinskis, J. (1965). Elektra [fotoreportāža]. *Liesma* 6, 8. lpp.

Mazvērsīte, Daiga (2016). *Pits Andersons. In memoriam: “On the Road Again!”* <http://www.lsm.lv/lv/raksts/arpus-etera/daiga-mazversite-pits-andersons.-in-memoriam-on-the-road-again.a165037> (skatīts 2016. gada 20. janvārī)

Ozoliņš, Aivars (2015). Es gāju ar galvu sienā. *Ir* 11, 38.–41. lpp.

Par kādu vieglo mūziku mēs esam? (1970). *Cīņa*, 19. marts

Pastuhovs, B. (1978). VĻKJS CK pārskats un komjaunatnes uzdevumi darbā, kas veicams, veidojot jaunatnes komunistisko apzinīgumu, gatavību, gribu un prasmī celt komunismu. VĻKJS CK pirmā sekretāra referāts. *Padomju Jaunatne*, 26. aprīlis

Pastuhovs, B. (1982). VĻKJS CK pārskats un Ļeņina komjaunatnes uzdevumi politiski aktīvu, lietpratīgu, darbu mīlošu un strādāt protošu, vienmēr savu Dzimteni aizstāvēt gatavu cilvēku paaudzes veidošanā. VĻKJS CK pirmā sekretāra referāts. *Padomju Jaunatne*, 19. maijs

Paikena, Vija (1983). Mums 18. *Liesma* 2, 18. lpp.

Pauls, Raimonds (1968). Saruna par dziesmu. Intervija Dzidrai Andīnai. *Liesma* 8, 36. lpp.

Pieci no viņiem (1959). *Liesma* 12, 18. lpp.

Pipere, Anita (2016). Datu analīzes metodes kvalitatīvā pētījumā. *Pētniecība: teorija un prakse*. Red. Kristīne Mārtinsons, Anita Pīpere, Daiga Kamerāde. Rīga: RaKa, 357.–416. lpp.

Pete Anderson. *Biogrāfija*. <http://www.pitsandersons.lv/lat/biography> (skatīts 2017. gada 21. novembrī)

Plaude, Arturs (1979), LĻKJS CK 1. sekretārs. Referāts. *Padomju Jaunatne*, 29. jūnijs

Polivitamīns (1970). Dziesmas vārdā. *Liesma* 6, 26.–27. lpp.

Prape, Gunta (1974). Uz skatuves Līvi. *Liesma* 11, 16. lpp.

Prape, Gunta (1981a). Diskotēkas. Agrāk – tagad. *Liesma* 4, 7. lpp.

Prape, Gunta (1981b). Tepat ir, bet redzēt nevar. *Liesma* 1, 14. lpp.

Prape, Gunta (1983). Diskotēka un dzīvā mūzika. Konkurenti? *Liesma* 1, 4.–5. lpp.

Priedītis, Kārlis (1976). Tāpat kā šautene. *Liesma* 8, 4. lpp.

Putāns, A. (1981). Disko – labi vai slikti? *Liesma* 3, 27. lpp.

Ramirez, Anthony (1990). *International Report; Pepsi will be Bartered for Ships and Vodka in Deal with Soviets*. March 9. <http://www.nytimes.com/1990/04/09/business/international-report-pepsi-will-be-bartered-for-ships-vodka-deal-with-soviets.html> (accessed November 21, 2017)

Rietumu modernizētā reliģija (1964). *Liesma* 2, 19. lpp.

Rudaks, Uldis (2008). *Rokupācija. Latviešu rokmūzikas vēsture*. Rīga: Dienas Grāmata

Russo, Frančesko (1967). Populārāki par Dievu to kungu. *Liesma* 1, 29. lpp.

Spertāle, Diāna (1982). Pie baltas lapas. *Liesma* 10, 16. lpp.

Straupe, M. (1959). Cēsu trešdienas. *Liesma* 2, 13.–14. lpp.

- Strods, Heinrihs (sast., 2008). *PSRS atklātajos iespieddarbos, radio un televīzijas raidījumos publicēšanai aizliegto datu saraksts. Sļepeni. Maskava 1970. Dokumentu krājums. Rīga: Triple Bounce*
- Strods, Heinrihs (2010). *PSRS politiskā cenzūra Latvijā, 1940–1990. 1. sējums. Rīga: Jumava*
- Strods, Heinrihs (2011). *PSRS politiskā cenzūra Latvijā, 1940–1990. 2. sējums. Rīga: Jumava*
- Šmīdbergs, Vilnis (2015). Intervija Reinim Jaunajam 3. jūnijā Baltezerā (grupas *Katedrāle, Sīpoli* u. c.) Pieraksts Reiņa Jaunā privātarhīvā
- Švarcs, Egils (1962a). Par gaumi un izpratni. *Liesma* 5, 28. lpp.
- Švarcs, Egils (1962b). Māksla vai komercija? *Liesma* 6, 16. lpp.
- The Beatles un bitlomānija (1973). *Liesma* 10, 23.–24. lpp.
- Troitsky, Artemy (1988). *Back in the U.S.S.R.: The True Story of Rock in Russia*. Boston: Faber and Faber
- Ūdre, A. (1968). Dejas problēma minorā. *Liesma* 3, 32. lpp.
- Vāvere, Klāss (1990). Latviešu roks. Sešdesmitie gadi. *Liesma* 8, 18. lpp.
- Vēriņa, Sofija (1959). Dziedot dzimu, dziedot augu, dziedot mūžu nodzīvoju. *Liesma* 2, 29. lpp.
- VĻKJS CK II plēnuma lēmums (1978). Par PSKP CK jūlija Plēnuma rezultātiem un komjaunatnes organizāciju uzdevumiem, kuri izriet no PSKP CK Plēnuma lēmuma un PSKP CK ģenerālsēkretāra biedra L. Brežņeva referāta “Par PSRS lauksaimniecības tālāko attīstību”. *Padomju Jaunatne*, 25. jūlijs
- VĻKJS CK IV plēnuma lēmums (1979). Par komjaunatnes darba pastiprināšanu vispārizglītojošo skolu audzēkņu komunistiskajā audzināšanā un viņu sagatavošanā darbam. *Padomju Jaunatne*, 23. maijs
- VĻKJS CK V plēnuma lēmums (1983). Par komjaunatnes uzdevumiem jaunatnes komunistiskās audzināšanas nostiprināšanā, kas izriet no PSKP CK jūnija (1983. g.) Plēnuma lēmumiem un PSKP CK ģenerālsēkretāra biedra J. Andropova runas plēnumā. *Padomju Jaunatne*, 13. jūlijs
- Zubok, Vladislav M. (2007). *A Failed Empire: The Soviet Union in the Cold War from Stalin to Gorbachev*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press